

REVIEWS

Spiridon Cristocea, *Din trecutul mării boierimi muntene. Marele Vornic Stroe Leurdeanu* (Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2011), 320 pp. + 16 planșe. ISBN 978-973-1871-76-9

Muzeul Brăilei, prin Editura Istros, și-a făcut o tradiție în a sprijini publicarea unor lucrări de valoare din domeniul istoriografic, fapt pe deplin dovedit și prin tipărirea scrierii de mai sus. Totodată, apariția unei monografii dedicate uneia dintre cele mai importante figuri a clasei boierești constituie în sine un fapt remarcabil și pe deplin salutar. Cu siguranță studierea trecutului boierimii române rămâne o temă cu un potențial indiscutabil pentru cercetare istorică, deși contribuții în acest domeniu regăsim încă de la începuturile istoriografiei române.

Cunoscut mai întâi prin monografia dedicată marelui ban Mareș Băjescu, carte tipărită tot la Editura Istros, în 2005, în Colecția *Teze de Doctorat*, Spiridon I. Cristocea a revenit în atenția lumii academice în 2011, cu o nouă cercetare sistematică a carierei unuia dintre cei mai mari boieri ai Țării Românești din secolul al XVII-lea. Lucrarea *Din trecutul mării boierimi muntene. Marele Vornic Stroe Leurdeanu* este structurată în capitole care surprind istoria acestui boier în integralitatea sa, existând preocuparea constantă a autorului de a identifica și sublinia toate ramificațiile politice, sociale și culturale care țin de activitatea fostului mare vornic. Astfel, Spiridon Cristocea își deschide rezultatul cercetării prin capitolul *Stroe Leurdeanu în viziunea contemporanilor și a istoricilor* (pp. 9-13), în care accentuează profilul extraordinarului personaj istoric, personaj numit de adversarii săi politici, din tabăra Cantacuzinilor, drept „om rău și vărsătoriu de sânge nevinovatu” sau „ucigaș frățini-său, cum și Cain”. Cu siguranță autorul ne captează atenția, mai ales că ne încredințează și de legitimitatea scrierii sale: pe de o parte, Stroe Leurdeanu a fost unul dintre boierii munteni cu cea mai lungă carieră politică (1625-1675), multe dintre evenimentele din istoria Țării Românești avându-l printre protagoniști și pe fostul mare vornic originar din fostul județ Mușcel; pe de altă parte, Spiridon Cristocea îndeplinește și un act de “dreptate istorică”, pentru că după ce a realizat o monografie avându-l ca subiect pe un reprezentant de seamă al grupării Cantacuzinilor, marele ban Mareș Băjescu, prezentarea trecutului lui Stroe Leurdeanu însemna în fapt reconstituirea trecutului conducătorului celei de a doua grupări boierești din a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Cel de-al doilea capitol, *Despre boierii Leurdeni* (pp. 15-107), cuprinde aproape o treime din lucrarea propriu-zisă. Întâlnim analizate cele mai importante aspecte ale evoluției acestei familii boierești. Spiridon Cristocea reconstituie în mod judicios începuturile familiei Leurdeanu, fiind tratate toate elementele de detaliu din istoria cunoscuților boieri. Având ca teme informațiile

documentare, atât câte s-au păstrat, autorul își începe începe cercetarea printr-un necesar excurs istoric, prezentând în mod elaborat istoricul părinților lui Stroe Leurdeanu. Deși este un fapt cert că tatăl lui Stroe a fost Fierea logofăt, Spiridon Cristoceca nu se pronunță cu certitudine și în privința mamei sale, susținând că „documentele nu furnizează date sigure” (p. 23) că ar fi fost fiul Tudorei. Chiar dacă digresiunea este o constantă în acest capitol, căci ne sunt prezentați toți membrii familiei, de la bunici la frați, copiii și nepoți, istoricul reușește să păstreze în prim planul figura lui Stroe Leurdeanu. Bineînțeles, autorul insistă asupra semnificațiilor politice și social-economice ale alianțelor matrimoniale realizate de Stroe Leurdeanu, prin căsătoriile sale cu Vișa și apoi cu Elina (numele primei soții a lui Stroe nu este cunoscut), sau prin căsătoria fiului său, Eustratie, cu Elina, fiica lui Nicolae Pătrașcu. De precizat că nici aici autorul nu se pronunță în mod categoric, adică asupra filiației Eustratie – Stroe, căci nu-și poate explica de ce evenimente care l-au afectat din plin pe Eustratie postelnic nu au afectat cariera lui Stroe Leurdeanu.

Un alt capitol consistent, *Domeniul lui Stroe Leurdeanu* (pp. 109-179), analizează în mod sistematic stăpânirile funciare ale boierului amintit. Printre calitățile acestei părți din lucrare menționăm: preocuparea autorului de a identifica modalitățile și mijloacele de constituire și dezvoltare a domeniului boieresc; analiza laborioasă a domeniului, de la sumele investite până la reprezentarea geografică a satelor achiziționate; importanța dimensiunilor acestui domeniu în ansamblul marilor stăpâniri din Țara Românească. În mod firesc, istoricul amintit creionează principalele trăsături ale profilului acestui personaj istoric remarcabil prin capitolul al IV-lea, *Stroe Leurdeanu în viața politică*. Spiridon Cristoceca reface cariera politică a celui care a fost mare dregător timp de 18 ani și s-a implicat activ în viața politică a Țării Românești timp de 50 de ani, mai exact între 1625, când Stroe Leurdeanu era consemnat ca simplu postelnic, și 1679, an în care fostul mare vornic, forțat de adversarii săi politici (Cantacuzinii) să se călugărească, sub numele de Silvestru, s-a stins din viață și a fost înmormântat la mănăstirea Sf. Ioan din București. Astfel, autorul aduce clarificări ori nuanțări asupra rolului pe care l-a avut Stroe Leurdeanu în desfășurarea unor evenimente cruciale din istoria Țării Românești, precum revolta boierească împotriva lui Leon Tomșa (1629-1632), judecata din 1652, alegerea ca domn a lui Constantin Șerban (16354-1654) și solia trimisă în 1654 la Constantinopol și mai ales acele legate de confruntarea cu puternica partida a Cantacuzinilor în deceniile 7 și 8 ale secolului al XVII-lea (p. 184-248). De apreciat analiza pertinentă pe care o face atunci când prezintă mai ales gruparea boierească al cărei exponent Stroe Leurdeanu era, alături de marele ban Gheorghe Băleanu, afirmațiile sale fiind mai puțin categorice precum unele poziții din istoriografia română, tocmai pentru că evenimentele în sine, prin complexitatea lor, impun un grad nuanțat în ilustrarea adevărului istoric. Pagini interesante sunt scrise și despre evenimentele cele mai cunoscute dar și cele mai

dramatice din viața politică a lui Stroe Leurdeanu, anume despre rolul său în uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino, în 20 decembrie 1663, în trapeza mănăstirii Snagov și apoi despre prigoana la care a fost supus de Cantacuzini (p. 228-244).

Spiridon Cristoceca își încheie lucrarea cu un capitol care creionează și importanța lui Stroe Leurdeanu în „viața culturală a Țării Românești”, fiind preocupat să ilustreze astfel vocația spirituală a acestui mare boier atât de hulit de dușmanii săi Cantacuzini. Construirea conacului din Golești, a bisericii Sfânta Treime din același sat, refacerea mănăstirii Vieroș sunt doar câteva din realizările artistice ale marelui dregător (pp. 259-280), realizări care invită la o reflecție mai atentă asupra personalității lui Stroe Leurdeanu.

În concluzie, în ciuda unor mici inadvertențe ori chestiuni care țin de modul de interpretare, cartea lui Spiridon Cristoceca este rezultatul unui efort sistematic și judicios de prelucrare și analiză a documentelor editate și inedite – este de admirat recursul la limbajul cronicilor ori al textelor documentelor aproape în fiecare frază –, a lucrărilor de specialitate, istoricul reușind să evedențieze în mod convingător și exemplar profilul politic și social al marelui boier Stroe Leurdeanu. Nu este hazardat să susținem că refacerea meticuloasă a carierei lui Stroe Leurdeanu este mai mult decât o focalizare a unor realități particulare, pentru că reflectă mai degrabă evoluții de ansamblu ale societății românești, în plan politic și socio-economic, evoluții ce întrezăresc zorii modernității într-un cadru instituțional ce se desprindea cu greu din structurile epocii medievale.

Ștefan Aftodor

Dumitru Chican, Emanuel Peterliceanu, *Noul Orient Mijlociu. Între „Primăvara arabă” și „Haosul constructiv”* (Baia Mare: Editura Proema. Colecția *Biblioteca arabă*, 2013), 300 pp. ISBN 978-606-81-3827-5

Schimbările survenite în Orientul Mijlociu și în zona Africii de Nord, ce au ca moment de început mișcările protestatere din Tunisia din anul 2011, au determinat apariția a numeroase analize și cercetări, iar faptul că „primăvara arabă” este un fenomen aflat încă în desfășurare face ca interesul cercetătorilor să nu scadă în intensitate. Volumul *Noul Orient Mijlociu. Între „Primăvara arabă” și „Haosul constructiv”* este rezultatul cercetărilor a doi autori, Dumitru Chican și Emanuel Peterliceanu, recunoscuți prin studiile, experiența și preocupările privind spațiul lumii arabe. Cu titlul de exemplificare, trebuie punctat că Dumitru Chican a activat în Ministerul Afacerilor Externe, în calitate de ambasador al României în majoritatea statelor arabe, iar Emanuel Peterliceanu, director al Asociației Nord pentru Cooperare și Integrare, promovează constant intensificarea relațiilor cu diverse centre culturale și asociații arabe.

Lucrarea amintită este o continuare a prezentării fenomenului „primăverii arabe” de la momentul la care s-a oprit volumul din 2011, *Primăvara arabă sau chipurile lui Ianus*, semnată de Dumitru Chican. O motivație pentru analogia făcută cu divinitatea romană este oferită în volumul mai recent în care autorii surprind comportamentul conducătorilor de după schimbarea din 2011: „potrivit proclamațiilor oficiale ale guvernului Mazrouqi, toată lumea este liberă să aleagă între a purta sau a respinge vălul, a consuma și a bea fără nici o cenzură, sau a-și îndeplini ritualurile religioase potrivit apartenenței și tradiției confesionale a individului. Acesta este chipul văzut al lui Ianus. În realitate, orice observator extern poate constata cu ușurință presiunile exercitate de „islamismul moderat” asupra cetățenilor, coercițiile la care sunt supuse tunisienele surprinse pe stradă fără vălul islamic, sau a „blasfemiilor” pe care prodigioasa-altădată- artă plastică, filosofie, literatură, teatrul și cinematografia le suportă prin neoficializatele fațete care alcătuiesc chipul ascuns al lui Ianus” (p. 132).

Titlul volumului este format din alăturarea unor concepte. „Noul Orient Mijlociu” a luat naștere în 2006 când secretarul american de Stat Condoleezza Rice și primul ministru israelian Ehud Olmert anunțau existența unei „foi de parcurs SUA-Anglia-Israel” „referitoare la viitoarea nouă morfologie a regiunii Orientului Mijlociu și proiectată a se desfășura de-a lungul a mai multor etape, obiectivul final fiind acela al creării unui arc de instabilitate” (p. 39), adică a unui „haos constructiv” pe care același secretar american de stat îl sintetiza într-un articol din „Washington Post” din aprilie 2000: „anarhia pe care o presupune procesul de reformă și de transformări democratice în regiunea Orientului Mijlociu este una constructivă în măsura în care ea poate să creeze o situație cu mult mai bună și mai acceptabilă decât cea în care se află astăzi această parte a lumii” (p. 26).

Autorii evită să echivaleze semnificația „primăverii arabe” cu aceea a „primăverii de la Praga” sau a valului de revoluții care a cuprins Europa de Est, transformând-o în Europa Centrală și de Sud-Est, în anii 1989. Absența experienței democratice în viața independentă a statelor arabe, dar și necunoașterea a tot ceea ce implică acest concept occidental, determină autorii să aprecieze că acestea sunt câteva din motivele pentru care satisfacerea cererilor de „libertate și democrație” ale protestatarilor arabi sunt întârziate.

Lucrarea este structurată pe 13 capitole, după cum urmează – I. *Orientul Mijlociu între revoluție și religie* (pp. 15-37), II. *O nouă geografie politică a Orientului Mijlociu* (pp. 38-59), III. *Noul sistem regional al Orientului Mijlociu* (pp. 60-66), IV. *Noul sau marele Orient Mijlociu* (pp. 67-75), V. *Noul Orient Mijlociu între Islam, Democrație și Libertate* (pp. 76-96), VI. *Fundamentări teoretice ale Islamului politic* (pp. 97-110), VII. *Primăvara arabă: o criză identitară* (pp. 111-115), VIII. *Siria: revoluția mutant într-un Orient în schimbare* (pp. 116-129), IX. *Reviriment islamic și primăvara arabă* (pp. 130-197), X. *Alauiții: un altfel de islam, altfel de interese* (pp. 198- 214), XI. *Marile puteri globale și regionale în ecuația Noului Orient Mijlociu* (pp. 215- 239), „

XII. O „bartă” mai puțin cunoscută a „primăverii arabe”: „armatele tribale” și fluctuația confesională și etnică (pp. 240-249), XIII. În loc de încheiere: *Matrix și teoria complotului* (pp. 250- 258), și *Addenda* (pp. 259- 300).

Făcând în continuare o analogie cu terminologia specifică secolului trecut, autorii se apleacă asupra conflictului sirian, probabil din cauza duratei extinse a acestuia, pornind de la întrebarea dacă revoluția siriană face parte din revoluția generalizată a majorității statelor arabe ca parte a „jocului de domino”. Autorii specifică: „în formularea propriului punct de vedere am plecat, pe cât ne-a fost accesibil, de la surse cât mai credibile prin apropierea lor de vârful piramidei decizionale de la Damasc”, dar și prin „mijloacele proprii de cercetare și investigare” și „o a treia sursă, beneficiară a girului politic și oficial cu care a fost investită și este vorba de ambasadorul Republicii Arabe Siriene la București, Excelența Sa dl. Walid Osman” (pp. 118-119).

Se impune cu prioritate o idee pe care autorii o avansează în spiritul înțelegerii „primăverii arabe”: „Ce a fost și ce continuă să fie această „primăvară arabă”? Rezultat și deznodământ al unor acumulări și evoluții naturale ale lumii arabe, sau, dimpotrivă, fructul unei „conspirații” și „manipulări” de proporții la nivel planetar?” (p. 250). Incertitudinea care pare să caracterizeze situația internă a statelor arabe după evenimentele recente ale istoriei lor moderne, sau după „intifadele”(revoltele) arabe așa cum apare în textul lucrării, determină, în viziunea autorilor, o aclimatizare îngreunată de parcurgerea unei stări „de dezechilibru structural și identitar, de acerbă înfruntare între dorințe și voințe, de un amplu proces în care revoluțiile arabe își devorează nu numai propriile progeneraturi, ci se devorează pe ele însele într-o alergare haotică” în care nimeni nu știe finalitatea și durata acestei „tranziții” (p. 253).

Sibel JINDI-ALEXANDRU

Gheorghe Botcă, Anastase Buciuaneanu, Iancu Gicu, Gheorghe Zdru, Hristu Gioga, *În spatele gratiilor. Memorialistică de penitenciar a unor foști deținuți politici*. [Prefață. *Întoarcerea din Cruciadă*: Anastasia Dumitru]. Ediție îngrijită de George Cușa (Constanța: Editura Menora, 2013), 280 pp. ISBN 978-973-99125-6-3

Volumul îngrijit de domnul George Cușa, fost prizonier politic (eliberat în 1964), care a cunoscut și calvarul închisorii de la Pitești, cuprinde mărturiile a patru dorogeni (de origine aromână) care au cunoscut, și ei, datorită convingerilor anticomuniste, închisorile regimului comunist. (Dânsul nu este la prima astfel de restituire afectiv-memorială, îngrijind și un volum de memorii ale unui alt „rezistent”, dar care a apucat să se exileze în 1949 – Eugen Ștefănescu, *Jurnal de pribegie. Memorii*. Ediție îngrijită de George Cușa, Editura Boldăș, Constanța, 2011, 246 pp.). Așa cum arată prefațatoarea Anastasia Dumitru, „Îndemnați de George Cușa, cei cinci autori: Gheorghe Botcă [pp. 11-

72], Anastase Buciuneanu[-Tașu] [pp. 72-128], Iancu Gicu [pp. 129-17], Gheorghe [Gogu] Zdru [pp. 178-262], Hristu Gioga [pp. 263-275] ne-au relatat despre o etapă din viața lor de atunci și de acolo, din spatele gratiilor, pentru a prețui întotdeauna libertatea, demnitatea și credința. Ei își încheie Cruciada, se întorc din infern, cu gândul la triumful luminii. Recurgând la resorturile și la binefacerile cuvântului, naratorii recuperează trecutul și îl aduc în actualitatea cititorilor pentru a le reaminti de suferințele fizice și morale la care i-a supus un regim aflat sub domnia lui Kali-Yuga, epoca întunecată, așa cum a fost secolul trecut, ostil spiritualității” (p. 10).

Redăm mai jos câteva din spusele celor patru adevărați martiri români. *Gheorghe Botcă* – „Cititorule, bucură-te de clipa de libertate pe care ți-o oferă ziua de astăzi, pentru că nu știe nimeni ce îți poate oferi ziua de mâine! Merită să lecturezi următorul text pentru că este restrâns și ușor de parcurs. Îți doresc să te bucuri pe deplin de libertate, în tot cursul vieții. Fii optimist! Bucură-te chiar și de zorii zilei ce vor răsări mâine. Nu te lăsa copleșit de micile neajunsuri pe care ți le-ar putea oferi prezentul! Eu am supraviețuit pentru că am fost optimist. Acum, sunt un om liber...” (p. 11). „Acesta era sistemul care se baza pe informații proaspete. Presiuni? DA! Am rezistat, dar cu sistemul nervos zdruncinat. Anchetele se încheiau cu amenințări, injurături umilitoare, din care nu lipseau *banditul, fanaticul* sau *o să fii urmărit până la moarte, am probe și de-abia aștept un cât de mic ordin și gata, la bașcă din nou*. Unii, este adevărat puțini, n-au rezistat și au dat cu «subsemnatul». Din păcate, din rândulș acestora care au cedat au fost și unii din cei care au trecut prin calvarul închisorilor, fiind șantajați pe diferite planuri: locuri de muncă, mutații la oraș, copiii la școli, apartament la bloc... și multe alte cereri și ofertze! A trebuit să vină acel 22 DECEMBRIE 1989 ca să redevin OM ca toți oamenii mei, și nu banmdit, dușman al poporului, așa cum am fost etichetat și umilit până mai ieri. Astpzi, pot să spun că sunt un cetățean liber, nepătat, pentru că nu am pactizat cu vrășmașii mei, nu mi-am vândut vreun semen, nici acolo și nici după. Așa am fost educat, să fiu demn și util societății” (pp. 70-71). *Iancu Gicu* – „An de an, cu experiența și banii acumulați la colectivă, ca sacagiu, șef de echipă sau brigadier, prin relații și... *pile* ale timpului, am ajuns la Constanța ca flotant, apoi ca proprietar de casă cumpărată din averea agonisită la CAP, am devenit, inevitabil, cetățean al Constanței, cu drepturi depline. Așa, cu mutație în regulă, m-am angajat ca muncitor la «Integrata», unde se prelucrau diferite soiuri din lâna oilor dobrogene. M-am ferit eu de gestiune un timp, dar până la urmă a trebuit să cedez și să accept o perioadă bună, fără decizie, dar obligat să urmez cursuri de gestionari. După 12 ani de «ambalaje», am urcat o treaptă, tot pe bază de cursuri și examen luat cu nota 8. Eram un fel de șef la secția de «transport intern». Eram respectat, pentru experiență și ani destui pe umăr. Eram disciplinat, pentru că fusesem prin părți unde disciplina se făcea și cu bâta. Vegheam la *bunurile poporului*. Eram corect și autoritar. Nu se mișca nimic în raza activității mele fără să știu. De aceea, nu am avut conflicte cu *tovarășii* mei și nici cu cei din

conducere. Am respectat și am fost respectat. N-am fost avertizat pentru abateri sau indisciplină. Când am împlinit anii de pensionare, am părăsit locul de muncă, unde am avut destule satisfacții morale și materiale. În cinstea noii vieți de pensionar, am fost sărbătorit la «Căsuțe» de cei 65 de invitați de toate vârstele, de neamuri, prieteni, cu urări specifice unui asemenea eveniment: *La mulți ani! Viață lungă și liniștită! Sănătate!...* A venit decembrie 1989, după o jumătate de veac de teroare, în care am fost îndepărtat de cei dragi vreme de 12 ani. Dar am avut tăria să supraviețuiesc și credința că mă voi întoarce la vatra mea, așa cum am scris pe talpa de cauciuc a bocancilor, amintindu-mi poezia lui Radu Gyr intitulată *Ne vom întoarce într-o zi (...)*” (pp. 174-175). *Gheorghe (Gogu) Zdru* – „Aveam 13 ani. În toamna aceluși an, 1936, într-o zi, spre înserat, per o ploaie mărunță, cernută parcă prin sită, dar caldă, cum stam pe prispa casei, aud niște cântece în ritm de marș, care m-au impresionat profund. Am ieșit la poartă și i-am privit, admirând pe tinerii care cântau mășăluind, ordonați, spre centrul satului, sub comanda unui student, pe care îl cunoșteam, fiind fratele unui coleg al meu. Acel student era Ionel Zeană, doctorul de mai târziu, cu care, peste două decenii, îmi voi aduce aminte de acei ani, pe priciurile de scândură ale închisorii din Mărgineni. Atunci, la Ezibei, în acea zi de toamnă blândă, am făcut cunoștință cu Mișcarea Legionară. Mă întreb și azi, cine putea să stea departe de această *sfântă tinerețe...*, atunci în plină ascensiune pe scena politică a țării!” (p. 183). *Gioga Hristu* – „Se perindau anotimpurile, cu frumusețile și capriciile lor. Noi rămâneam mai departe cu suferințele, sleiți de puteri, trudind din greu la muncile ce deveniseră din ce în ce mai dure. Număram mereu zilele și anii trecuți sau cei rămași din sentință. Ridicam uneori privirile, deznădăjduiți, către Cel de Sus, cu care comunicam în taină, în liniștea nocturnă a singurătății noastre, și adormeam sub pătura sură cu speranța în EL...” (p. 274).

Redăm, de asemenea, un fragment din *Argumentul* (subintitulat *De ce m-am îngrijit de editarea acestei cărți?*) semnat de îngrijitorul acestui volum de mărturii documentare, nonagenarul George Cușa: „Pentru că eu i-am provocat pe cei cinci într-un din zilele de joi, la *Fundația profesor George Manu*, să ne aducem aminte de zilele și nopțile din spatele gratiilor sau al gardurilor de sârmă ghimpată și să scriem, nu pe talpa bocancilor de cauciuc sau pe fundul gamelelor fără toartă, ca acolo, ci pe caietele nescrise ale copiilor, nepoților sau strănepoților noștri, despre anii de osândă ai acelor timpuri. Pentru că toți ne-am plămădit în Pindul tracic și l-am părăsit, după mai bine de două milenii, datorită vicisitudinilor istoriei, începând cu primul mare val din 1925, spre a face în Cadrilaterul vremelnic și apoi oriunde ne-am așezat în spațiul carpato-dunărean, o nouă istorie în locul celei lăsate *dincolo*, nimănui, istorie eroică dar neîmplinită, despre care istorici și oameni politici străini sau autohtoni care ne-au cunoscut, au consemnat. Pentru că m-am întâlnit cu ei prin dubele auto sau feroviare care circulau nestingherite în acele vremuri și ne duceau sau ne aduceau din temnițele reci și lacome de suferință. Pentru că am suportat laolaltă mai ușor foametea, bolile, suferința și plânsul și ne-am întors, supraviețuitori,

din *Cruciadă*, să depunem mărturii, semenilor noștri de astăzi și de mâine, despre ce a fost *atunci și acolo*” (pp. 276-277).

Parcurgând mărturiile lor de viață, cititorul ia cunoștință de destinele unor români pe care viața și vremurile i-au pus la grea încercare, pentru convingerile lor, idealiste și oneste, fiind nevoiți să stea ani îndelungați „în spatele gratiilor”. Suferințele nu le-au alterat, însă, bunătatea inimilor și fondul caracterelor sănătoase (după eliberarea din închisori, toți au fost exemplari în îndeplinirea sarcinilor de serviciu, în muncile pe care le efectuau, necalificate în general), chiar dacă și după eliberarea din 1964 ei au fost, în continuare, urmăriți de către organele de represiune. Dăm, spre exemplificare, exemplul extras din mărturiile unuia dintre ei. Astfel, la 28 iulie 1970, semnatarul „Nicu” predă șefului Postului de Miliție din comuna Mihail Kogălniceanu o „*Notă informativă*”. Sursa informează următoarele: *Pe raza comunei M. Kogălniceanu locuște numitul Buciuaneanu Anastase zis Tașu. Acesta este un om foarte periculos. În prezent are niște mutre dușmănoase. Și în trecut a fost periculos. În prezent este foarte retras. Lucrează la Combinatul Avicol. Este și acum foarte retras și nu stă de vorbă cu nimeni, dar este foarte periculos. Numitul este în legătură cu... și cu...*” (p. 127); iar mai departe, într-un raport al Inspectoratului Județean al MAI Constanța, din 5 august 1972: „Organele noastre au în atenție pe Buciuaneanu Anastase. Susnumitul s-a încadrat în organizația legionară în 1940 și a desfășurat activitate până în 1958 când a fost condamnat la 22 ani închisoare. După 1964 devine retras, privește cu suspiciune orice persoană cu care discută și evită să se antreneze în discuții politice. Totuși, din datele ce le deținem, nu se poate trage concluzia că a renunțat la ideologia legionară. Având în vedere programul de măsuri din cadrul acțiunii «Epilog» de a urmări pas cu pas prin dosare de urmărire informativă și elemente ce au deținut și funcții, propunem ca numitul Buciuaneanu Anastase să fie luat în urmărire specială în cadrul cărei se vor stabili următoarele: -Dacă Buciuaneanu A., întreține legături cu legionari foști condamnați sau cu cei ce au deținut funcții de conducere și care este natura acestor relații. -Dacă a renunțat la concepția legionară și cum apreciază realizările de statul nostru. -Cum caracterizează activitatea desfășurată la indicațiile primite de la... și dacă în prezent mai întreține relații și natura acestora. În vederea realizării obiectivelor de mai sus se va lua următoarele măsuri (...)” (p. 126).

Volumul ce încorporează aspecte din viața celor patru foști deținuți politici este o contribuție importantă la memorialistica lumii concentraționare, este un *memento* pentru generațiile de astăzi, care trăiesc într-o lume democratică și liberă.

Carmen Țilivea

Jonathan Eagles, *Stephen the Great and Balkan nationalism. Moldova and Eastern European history* (New York: I.B. Taurus. *International library of historical studies* 85, 2013, viii+256 pp.; ill.

Apariția acestei cărți este un important eveniment editorial al anului 2013 care arată că studiile de istorie est europeană și românească suscită încă un interes deosebit în Marea Britanie. Autorul acestei lucrări Jonathan Eagles, a studiat istoria medievală la Universitatea Saint Andrews și arheologia românească la University College London. În anii 1980 a luat parte la cercetările arheologice la Wroxeter Roman City. În anul 2000 el a lucrat ca instructor academic la Departamentul de Studii medievale al Universității Central Europene din Budapesta. Teza de la care pornește Jonathan Eagles este că înfrângerea Imperiului Otoman în lupta de la Vaslui din anul 1475 a fost anunțată ca fiind începutul unei moșteniri istorice. Învingătorul Ștefan cel Mare a devenit cunoscut ca atletul lui Christos. Autorul susține că Ștefan cel Mare a menținut Moldova independentă în ciuda unor înverșunate atacuri otomane, fiind perceput ca fondator al identității balcanice, afirmație asupra căreia avem unele rezerve pe care nu considerăm necesar a le dezvolta aici. Postura sa religioasă creștină a însemnat că, în ochii Europei, el nu numai că a îndepărtat o puternică amenințare religioasă, dar a înălțat creștinătatea la un nivel superior ca victorioasă împotriva musulmanilor necredincioși.

La nivel conceptual cartea este un studiu al istoriei moștenirii lui Ștefan cel Mare al durabilității și utilității memoriei domniei sale. Această lucrare trece în revistă mai întâi probleme de istorie, politică și arheologie și apoi explorează o abordare conceptuală a naționalismului cunoscută sub numele de etnosimbolism. În centrul lucrării stă întrebarea de ce a jucat Ștefan cel Mare rolul de simbol național și modul cum a funcționat aceasta în practică.

Cartea este împărțită în trei secțiuni: Capitolele din prima secțiune istorie oferă mai întâi o imagine a României contemporane axându-se în special pe fragilele aranjamente postcomuniste și apoi o analiză detaliată a domniei lui Ștefan cel Mare. Portretul pe care-l realizează autorul marelui voievod este unul elogios. Ștefan a avut o lungă domnie de aproape 50 de ani fiind un mare comandant militar de o rară abilitate, a respins numeroase invazii străine a teritoriului său; un diplomat iscusit, care a condus o secvență de schimbare a alianțelor care i-a dat un statut de egal cu imperiile vecine; un mare patron al arhitecturii și artei. Domnia lui Ștefan a stabilit o cultură moldoveană recunoscută care a supraviețuit până în era modernă chiar dacă organizarea socială a început să se ofilească.

În cele trei capitole ale secțiunii următoare *Comemorare* autorul caută să determine agenții prin care viața și opera lui Ștefan cel Mare au dobândit semnificație postumă. Aceasta cuprinde de la propaganda de succes prin cronici

scrise și construcția de clădiri grandioase și monumente până la însușirea moștenirii sale fizice și politice de către politicienii și intelectualii epocii moderne. Contemporanii l-au numit cel mare. După moartea sa, Ștefan a primit sprijin popular pentru declararea sa ca sfânt. Moștenirea fizică a domniei sale – include castele, cetăți și biserici pictate construite într-un stil unic – combinația dintre memoria populară și o cultură istorică scrisă l-a impregnat pe Ștefan cel Mare în cultura istorică a Moldovei. Accentuarea unor însemne și simboluri în examinarea moștenirii de 500 de ani a lui Ștefan cel Mare și a rolului său de figură identitară în statul națiune aduce cartea din orbita studiilor naționalismului, în orbita etnosimbolismului. O abordare culturală a naționalismului, mai degrabă decât o teorie, etnosimbolismul oferă cercetătorilor un cadru larg prin care se iau în considerare elemente ale formării statului național și ale formării statului național și ale identității naționale din cadrul epocii. O extensie a interpretării moderniste mai restrictive a naționalismului încurajează mai degrabă nuanțele analitice decât cele polemice.

Analiza din secțiunea a treia a acestei cărți sugerează valoarea etnosimbolismului pentru medievaliști și importanța istoriei medievale pentru anumite societăți contemporane. Secțiunea a treia caută să arate cum principiile etnosimbolismului ajută la explicarea naturii și intensității moștenirii lui Ștefan cel Mare. Autorul remarcă faptul că împărțirea Moldovei a marcat începutul unei secvențe de schimbări convulsive de frontiere, experimente lingvistice și mișcări de populație care au diminuat ideea de Moldova și care au jucat un rol în tensiunile din sud-estul Europei. Trecând în revistă imaginea lui Ștefan cel Mare ca erou al statului națiune, această carte acordă în particular atenție perioadei dintre 1989 și 2007 de la răsturnarea lui Nicolae Ceaușescu în România și dezintegrarea Uniunii Sovietice care a adus independența Moldovei și intrarea României în Uniunea Europeană. În privința situației din Moldova autorul observă că în anul 2000, guvernul comunist din această țară a încercat să construiască o identitate națională distinctă în Moldova folosind istoria culturală pentru a stabili un identificator simbolic al statului național. Predominant în registrul semnelor și simbolurilor moldovenești a fost imaginea lui Ștefan cel Mare, considerat ca reprezentativ pentru independența Moldovei. În anul 2004 s-au aniversat 500 de ani de la moartea lui Ștefan și anul a fost dedicat de către guvern pentru a-l celebra pe Ștefan, folosind exemplul său pentru a promova o viziune nouă a statului moldovean ca stat multiethnic dar având strânse legături culturale și istorice.

România a investit continuu și mult, firește, în memoria lui Ștefan cel Mare – atât cultural cât și comercial. Tensiunile dintre cele două state au fost evidente atunci când președintele moldovean a refuzat să participe la serviciul religios de la Mănăstirea Putna la aniversarea morții lui Ștefan cel Mare. Adoptarea lui Ștefan ca principal erou național ar putea fi însă problematică

pentru Moldova: până la urmă, el a condus principatul Moldovei din Bucovina aflată la vest de Prut care acum se află o parte în nord-estul României și altă parte în sud-estul Ucrainei. De asemenea, există câteva situri arheologice asociate cu el pe teritoriul Republicii Moldova.

Dar dualitatea este persistentă, Ștefan fiind atât o figură din patrimoniul național în România, cât și o emblemă națională în Moldova. Din acest motiv teritoriul Basarabiei nu poate fi de ajutor pentru constituirea unei identități proprii ci mai degrabă poate fi un loc cu identitate și statut confuz. Referindu-se la problemele interne ale Republicii Moldova (separatismul transnistrean, entitatea semiautonomă găgăuză etc.), Jonathan Eagles constată că aceste fracturi constituite amenință pe termen lung pentru Moldova ca unitate politică. În prezent, conchide autorul, Republica Moldova continuă să se lupte cu un statut anormal dar și cu nevoia de a-și consolida identitatea națională. Viitorul va arată dacă această construcție statală este una solidă sau așa cum susțin o serie de cercetători de pe ambele maluri ale Prutului o construcție statală artificială, un stat eșuat cu o existență efemeră. În pofida unor mici diferențe de opinii, suntem convinși că toți cei care se vor întâlni cu această carte a lui Jonathan Eagles se vor alege cu un real folos intelectual.

Marian ZIDARU

Albert Camus, *Algerian Chronicles* (Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 2013), 240 pp. ISBN 978-067-40725-89

The age of colonialism caused mutations inside every culture through permanent interactions between colonists and colonized which encouraged exchange of ideas and life standard. Jean Sevilla writes about the relation between colonists and colonized, more explicitly, about the relation between France and Algeria, saying that it led not only to negative effects, but also to positive ones, such as security of African territory and placing the Algerian people into a European pattern. The degree of intensity of the positive effects compared to the others is not easy to be established.

One of those who lived in Algeria, under France influence, was Albert Camus. French essayist and philosopher, born at Mondovi – Algeria – he had a life experience that strongly influenced his view upon life. Camus adopted the idea of senseless life, before which we should not give up but accept our condition. *The Stranger* and *Myth of Sisyphus* are exemples in this regard.

Personal experience was the one that convinced him to gather his articles on Algeria in a book named *Algerian Chronicles*. The reason for writing this book was to make the interested people, especially the French readers, aware of the true problems of Algeria, to which he felt bounded "by birth and emotion". Published for the first time on June 16th 1958 under the title

Chroniques algériennes, 1939-1958, the book was translated into English, in 2013 – *Algerian Chronicles* – more accessible to people interested in internal political aspects of a colonized state during 1939-1958, meaning, in Camus's opinion, the time during which Algeria passed from an unknown state to the most debated subject. The preface also contains a warning made by the author about some judgement errors due to subjective historical interpretations, an inevitable consequence of the fact that he directly lived and experienced the events.

Camus also informs us that he made a selection of the most relevant episodes of the articles. It is important to underline the fact that the work is a manifest for reconciliation, based on equal treatment for those who are part of Algeria.

The first chapter, *The Misery of Kabylia*, is about economical and social aspects of Kabylia region on which the author had been focusing on while being a reporter for "Alger republicain". The region dealt with overpopulation process and consumed more than it produced. The response to this difficult situation was emigration to France. The Great Depression worsened the situation with generalized cases where people did not have access to food for almost 3 days or to clothes for going to school. Those were not only statistics and he found it unbelievable not to act in order to eliminate those tragedies. Even the workers could lack food as their working schedule was similar to a slave one, and the payment clearly insufficient. Camus believed a competent social policy was necessary instead of humanitarian help, often insufficient and inequally distributed. Decent wages could eliminate poverty and would have been more efficient compared to the humanitarian help.

Education was also the victim of deficiencies. Kabylia people considered education as "an instrument of emancipation" both for boys and girls, and education had a consistent budget. But the real needs of the inhabitants were neglected while the budget was used only for an insufficient number of school institutions which were very modern and with too much unnecessary equipment. The author believed he had to serve the cause of Kabylia region, that he had to make known their desperate situation, even if they were living in a time in which "it seems that one is not a good Frenchman if one speaks of the misery of a French territory".

The second article, *Crisis in Algeria*, insists on the inequity of treatment concerning the Arabs and berbers, who had to live in other conditions. Arabs and berbers represented 8 million people of the total of 9 million, while the status difference from which they benefit was unfair and undemocratic. It is very interesting to remark that those who contributed most to this situation was not the French administration, but the caids who dealt with cereal management and distribution of basic food. The assimilation politics was one of the aspects on which the article focused on, a French strategy for Algeria. Algerians became French citizens, which pleased them a lot. But the actions in this regard

were missing or remained only intentions. Blum-Viollete Plan of 1936 pointed out the first specific step towards an assimilation politics and consisted in civil rights for about 60 000 muslims, but was not supported enough. Camus thought France went on making mistakes and if France had continued that initiative to improve the internal situation it would have assured the continuity of influence in Algeria. A French answer came only in 1944 when Algeria was proposed to wait the Order of March 7th which would apply the aspects foreseen in Blum-Viollete Plan and would have extended the Arabs rights, having the right to be tried according to the same European penal code. The concessions came too late, when the prestige of France was affected by war events, and the Arabs insatisfaction made them head towards pan Islamic movements.

Camus thought unfair that the regime enjoyed by those living in France was not exported in Algeria too. Decades of unequity between French and Arabs led to a state of unsettling and injustice state in Algeria. But there was a degree difference between the French from Algeria and those living in the metropole. The first enjoyed less favours than the later but much more than the Arabs or bebers. Despite this, a true friendship was born between the French from Algeria and the Arabs, a friendship that should not be spoiled by conflicts sustained by frustration and injustice. Camus says that French from Algeria identified with Algeria and they had the right to live there. The same right had the Arabs and they should be treated without difference. They are "condemned to live together" and should choose to live in harmony, without allowing the extremist groups, from both sides, to proliferate massacres.

The article *Algeria Torn* fights for the cause of French people in Algeria, who should not be considered oppressors, because their material situation is not different from the Arabs', and the Arabs do not see them as a threat. At the same time, the author wanted that the presence of French in Algeria continue, and Algeria not to become an Islamic empire. Moreover, such spiritual empire would not have raised the living standard, as much as the western societies would have done. In this article the author appealed to the French public people in order to help him support the Algerian emancipation efforts, but underlines at the same time that he would not be in favour of an Islamic empire formation which would damage the popularisation of this cause. Camus does not admit Algeria's independence from France as there was no state before France coming. Algeria did not have a political experience, nor industry, and the best solution would have been to have an autonomy from France, where the Arabs, berbers and French have representatives in the metropole and be able to make decisions concerning their needs. Camus's opinions were not shared by the majority. On one hand there were those in favour of independence, FLN-Front for National Freedom, France, not willing to negotiate, and on the other hand, those having the same way of thinking as Camus. Critics did not stop

here and the article “The Maisonseul Affair” presented the possibilities to silence those who were not in favour of the decision makers.

Last article, *Algeria 1958* is dedicated to the author’s opinions on Algeria’s future. He supported the Algerian dignity obtained by having rights but he could not agree with an independent Algeria. French opinion found it difficult to understand the cause of Arabs as they failed to clearly express their opinions and demands. Independence is not a good solution for the moment as there had never been a Algerian nation before and the claim for independence might be seen rather “as a sign of this new Arab imperialism, which Egypt, overestimating its strength, claims to lead and which Russia is using for the moment to challenge the West as part of its global strategy”. Independence mirage should have been replaced with the more realistic idea of autonomy in order to offer Algeria a democratic regime. Camus believed in it, in having a French Commonwealth.

The work ends with an *Appendix* as supplementary material, made up of articles that completes the moral side of Camus’s writing. Believing in freedom, equity, fraternity together with faith that it is nothing else but a Mediterranean culture, Camus is perfectly aware of his position as human being. The Mediterranean spirit, in *Indigenous Culture: The New Mediterranean Culture*, was brought out and triumphed despite other ideologies. It triumphed because each doctrine was adapted before being applied so that it may blend with the needs of the mediterranean culture. He remains an inhabitant of this region “of naïve joy”, hopeful that misunderstandings will always be solved, due to the culture that every Mediterranean state shares.

We will continue with some details of the last 2 articles. In *The Letters to Rene Coty, President of the Fourth Republic*, the author presents the Stockholm incident when during a discussion with the students, a young algerian FLN supporter approached him. The reason of his discontent was the refractory position of Camus concerning Algeria’s independence, a changing position as he supported the same thing for the Eastern and Central states of Europe. The incident showed one more time his feelings for Algeria but also his beliefs to which he remained faithful. He felt he had to answer the young Algerian’s reproaches saying that: “he was the only French journalist forced to leave Algeria for defending the Muslim population” due to his beliefs concerning equity, for all that live in Algeria, and the need for a democratic society.

Next chapter, *Letter to the Editor of Le Monde Paris*, Camus appears as a genuine Algerian after expressing his position in the Stockholm incident. He feels closer to the young man who had approached, insulted and humiliated him in public, than to the French people that express opinions about Algeria without knowing it. The face of the young man expressed desperation and not hatred. Desperation, absurd, mutiny are often met in the work and key concepts of Albert Camus. *Algerian Chronicles* is important because it describes the inside situation of the French territory in Africa due to the strong note of

subjectivism. It is also a life example, a personal experience of a man who understands to look beyond his family origins and who finds inside himself the meaning of being French and Algerian at the same time. France and Algeria are appreciated in the same manner and he strongly believes in the union of the two cultures because he thinks they are bounded indeed.

Algerian Chronicles is slightly different from *The Stranger*, where the man is lucid, accepting his own situation. Here Camus urges to action: "If you find this normal, then say so. But if you find it repellent, take action. And if you find it unbelievable, then please, go and see for yourself".

To sum up, the work is interesting from a double perspective, regarding Camus's personal experience as human being and thinker, owner of details concerning the Algerian approach by the metropole in new historical period where keeping colonies in a state of dependence is a strange way of ancient times. Surely, *Algerian Chronicles* can be recommended to those interested in the region politics, to students and those who have the curiosity to understand Albert Camus.

Sibel JINDI-ALEXANDRU

Mohamed ElBaradei, *Epoca dezamăgirii. Diplomatie nucleară în vremuri de cumpănă* [The Age of Deception: Nuclear Diplomacy in Treacherous Times]. Traducere din limba engleză: Sorin Șerb (București: Editura RAO. *Biblioteca RAO*, 2012), 380 pp. ISBN 978-606-60-9203-6

Diplomatic experience gained during the Egypt permanent mission to the UN and IAEA (International Atomic Energy Agency), where he was General Manager, allowed Mohamed Mustafa ElBaradei to be seen as key person in the process of mediation of nuclear security issues and also as active personality involved in the internal political problems that appeared in Egypt after the Mubarak regime disappeared. His political efforts are heading towards achieving a democratic society in Egypt, that he considers possible only after 2016. Thus, in the event of running for the post of president of Egypt, Mohamed ElBaradei would consider himself as a liberal candidate, abhorrent to Mohamed Morsi's and SCAF's (Supreme Council of the Armed Forces) ideology and politics.

His diplomatic merit in disarmament and nuclear nonproliferation activities showed in 2005 when he was awarded with the Nobel Prize, which did not absolve him from critics. He thinks that this award means international recognition of his efforts for security and affirmation of IAEA independence. Management of North Korean and Iraqi Nuclear files proved ElBaradei's real belief in dialog and diplomacy. The same belief was present in the Iranian nuclear file, although the approach was internationally criticized. The book *The*

Age of Deception. Nuclear Diplomacy in Treacherous Times deals with details related to the negotiation phases between IAEA and the above mentioned states, together with a full description of the international clerk profile who believes in a future nuclear disarmament, just as it is ratified by the Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons.

The *Introduction* (pp. 9-17), also named *Help us to help you*, clarifies the essence of nuclear diplomacy, whose basic principles were laid down by Dwight D. Eisenhower in his 1953 speech *Atoms for peace*. The international community assumes both the benefits and the insecurity resulted from the nuclear science knowledge. Related to this, ElBaradei talks about 3 nuclear ages to which a fourth one is added, maybe the most important, where the nuclear states adopt a global disarmament in order to have a durable peace.

Even from the first chapter, 1. *Iraq, 1991-1998: Revealing a secret program* (pp. 18-48), the author sets the status of International Atomic Agency and that of the Treaty on Nonproliferation of Nuclear Weapons, describing several challenges that he encounters. IAEA authority derives from the NPT (Treaty on Nonproliferation of Nuclear Weapons) text and can be exercised only on those states that signed the treaty. Although the treaty enjoys the signatures of the biggest number of states in history, there are states like Israel, India, Pakistan, and afterwards North Korea, that did not sign it or gave it up, making up islands of insecurity, generating anxiety among the neighboring states within the international community.

By setting clear the competences of IAEA, ElBaradei wants to explain the IAEA late or even inefficient reaction to rapid solution of the nuclear files. It is important to mention the NPT provision that says that IAEA must verify only the statements made by the signatory member states. In the Iraqi nuclear file, in 1991, it was discovered that Saddam Hussein had had a secret plan for developing nuclear arms, a plan undeclared to IAEA. Mohamed ElBaradei comments on the critics brought to IAEA for its late reaction and lack of vision in preventing the negative effects of nuclear arms in the iraqi file, reminding that IAEA has the authority to inspect only the declared units, except for the special inspections where suspicious areas can be verified based on a special authorization. ElBaradei writes that these inspections were without precedent, except for a case where a special inspection had been required by the new Romanian government after the death of Nicolae Ceaușescu in order to compromise him even more (p. 53). In order to extend the IAEA authority, Mohamed ElBaradei supported the presence of an "Additional Protocol", which, despite his non compulsory character, provided that inspectors have more freedom on the field and an extended access to information and nuclear units in order to discover non declared nuclear materials and units (p. 40). Lacking its compulsory character, the Protocol was not signed by all the states.

According to NPT, "states that possess the technology and information to use nuclear energy for peaceful intentions are forced to share this knowledge

to other states” (p. 24), provided this science is used only for peaceful aims. The risk of proliferation is a direct consequence of this provision, although NPT envisages a reduction of the states with nuclear arms. ElBaradei remarks a growth in the number of states that develop their own nuclear program and considers that this process can only be the result of nuclear arm possession seen as the synonym of political power. The states that want to develop a nuclear program, do it for security reasons and this is why the first clandestine nuclear programs have been found in Iraq, North Korea and even in Iran.

Understanding the nature of fears and reasons that make some states to appeal to these methods, ElBaradei as international clerk engaged in the fight against proliferation, and being aware of the status that IAEA inspectors have, he underlines “IAEA inspectors are neither detectives nor security or police officers. They research and show quantity and quality discrepancies – including intentioned cover up – and do not avoid confronting those inspected. But they do their job with respect, no matter if the country inspected is Canada, South Africa, Japan, Netherlands or in this case, Iraq. Now, regarding my person, I strongly believe that this respect, a mark of the IAEA inspections, proved, in many cases, to be priceless (p. 28). At the same time it is an argument against the critics wave which intended to discredit the Agency. The author shows the reasons for which he tried to keep unspoiled the neutral and professional character of the Agency during the negotiations in several nuclear files considering that it is essential the inspector’s approach be done according to local habits and traditions and in a manner that it should not affect the inspected state’s interests and it should not harden the future negotiations.

The author declares his support for UN as supreme authority, a neutral body able to impartially manage the international nuclear security issues and states his position especially in the situation where USA act sometimes disproportionally in relation to their status among UN. USA and other European states are not aware of all the cultural and life habits or traditions of the states on other continents, and thus, their approach might have sometimes unfavourable impact (p. 67).

Next chapters, 2. *North Korea, 1992-2002: the file of missing plutonium* (pp. 49-61), “3 Iraq, 2002 and afterwards: An unuseful war” (pp. 62-107), 4. *North Korea, 2003 and afterwards: The nuclear club receives a new member* (pp. 108-131) offers all the details of the negotiations with North Korea and Iraq. Another nuclear file long time debated is the Iranian one, in chapters, 5. *Iran, 2003-2005: Taqqiya fortune teller* (pp. 132-172), 9. *Iran, 2006: “not even a centrifuge!* (pp. 221-245), 11. *Iran, 2007-2008: wasted oportunities* (pp. 276-325), 12. *Iran, 2009: looking for the mankind safety.*

Mohamed ElBaradei also received international critics for the management of the Iranian file, as he considers that punitive methods are not that efficient. They can only postpone the production of nuclear arms and not solution the causes that lead a country to obtain nuclear armament. The analisis

of ElBaradei regarding the Iranian file allowed him to believe that Iran would not completely give up its nuclear program because it is considered to be an honour issue inside Iran. ElBaradei's approach, contrary to the American administration, required that negotiations "allow Iranian people to do researches with a limited number of centrifuges in order not to humiliate them (p. 225)". In chapters 6. *Libya: Discover and destruction* (pp. 173-190), 7. *Nuclear bazaar of A.Q. Khan* (pp. 191-207), 8. *From Wien to Oslo* (pp. 208-220), *Double standard* (pp. 246-275) the author presents other nuclear files but also inserts paragraphs of personal experiences at negotiations and not only, offering also a personal answer to the international community manner of reacting to some of his diplomatic actions.

In *Conclusions. In search of mankind security* (pp. 357-365), the author says that "the aspiration towards safety is a universal human attribute (p. 357)" and together with "scientific research and technological innovations for reducing the global sizes of famine and diseases (p. 359)" assure satisfaction of the basic necessities of man and of the environment where they can "focus on earning political, civic and social rights (p. 359)".

The book is impressive for its technical details about nuclear files and quantity of information delivered to a reader interested in nuclear security. We have to mention that there is a certain quantity of subjectivism which involves directly the reader and makes the reading process easier, all the more so the author shares his personal experiences. To sum up, the book can be useful to those interested in nuclear nonproliferation, in getting familiar with some aspects of nuclear diplomacy and international nuclear security.

Sibel JINDI-ALEXANDRU

Carol Iancu, *Evreii din Hârlău. Istoria unei comunități*. Cuvânt înainte de Alexandru-Florin Platon (Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași. Colecția „Historica”. Seria *Dagesh*, 2013), 400 pp. ISBN: 978- 973-703-846-3

Cunoscutul istoric Carol Iancu (n. 1946, loc. Hârlău, este profesor de Istorie contemporană la Universitatea „Paul Valery”-Montpellier III, director al Școlii de Înalte Studii ale Iudaismului din Franța, membru al Academiei din Nîmes. În România, a fost recunoscut prin acordarea titlului de *Doctor honoris causa* de către mai multe prestigioase centre universitare: „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Universitatea din Oradea și Universitatea „Ovidius” din Constanța. În anul 2016 a devenit membru de onoare al Academiei Române), autor al unor lucrări de referință în domeniul studiilor privind istoria evreilor - precum *Evreii din România (1866-1918). De la excludere la emancipare*, București, Hasefer, 1996; *Emanciparea evreilor din România*

(1913-1919). *De la inegalitatea civică la drepturile de minoritate. Originalitatea unei lupte începând cu războaiele balcanice și până la Conferința de pace de la Paris*, București, Hasefer, 1998; *Evreii din România, 1919-1938. De la emancipare la marginalizare*, București, Hasefer, 2000; *Șoab în România. Evreii în timpul regimului Antonescu (1940-1944). Documente diplomatice franceze inedite*, Iași, Polirom, 2001; *Lupta internațională pentru emanciparea evreilor din România. Documente și mărturii*. Vol. I (1913-1919), vol. II (1919-1939), București, Hasefer, 2004; *Miturile fondatoare ale antisemitismului. Din antichitate până în zilele noastre*, București, Hasefer, 2005; *Bleichroeder și Crémieux. Lupta pentru emanciparea evreilor din România la Congresul de la Berlin. Corespondență inedită (1878-1880)*, București, Hasefer, 2006; *Alexandru Șafran și Șoabul neterminat în România. Culegere de documente (1940-1944)*, București, Hasefer, 2010, ca să nu cităm decât titlurile reprezentative publicate în România - completează bibliografia de specialitate cu un nou titlu dedicat, de această dată, unei importante comunități evreiești dezvoltate într-o zonă de emulație spirituală românească: *Evreii din Hârlău. Istoria unei comunități*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2013. Volumul a fost publicat sub egida Centrului de Istorie a Evreilor și Ebraistică „Dr. Alexandru Șafran” din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie.

Menționăm că, până în prezent, istoriografia română a înregistrat câteva monografii revelatoare despre diferite obști sau comunități evreiești din România, evident, de valoare inegală, dar deopotrivă de importante prin informațiile inedite și interpretările vehiculate. Amintim câteva dintre acestea: Moshe Carmilly-Weinberger, *Istoria evreilor din Transilvania (1623-1944)*, București, Editura Enciclopedică, 1994; *Istoria evreimii arădene*, Tel Aviv, Editura Minimum, 1996; Tereza Mózes, *Evreii din Oradea*, București, Hasefer, 1997; Anton E. Dörner, *Evreii din comitatul Satu Mare în secolul al XVIII-lea (1723-1760)*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 1998; Pincu Pascal, *Obștea evreiască din Roman*, București, Hasefer, 2001; Ana-Maria Caloianu, *Istoria comunității evreiești din Alba Iulia (sec. XVII-1948)*, București, Hasefer, 2006; Maria Radosav, *Livada cu rodii. Carte și comunitate evreiască în nordul Transilvaniei. Secolele XVIII-XX*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2007; Laura Cristina Geală, *Istoricul comunității evreiești din Ploiești*, București, Hasefer, 2008; Emeric Miki Marosi, *Pagini din istoria evreilor la Reșița*, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, 2008; Ion Corneanu, Lacrima-Camelia Teocan, *Evreii sătmăreni. Istorie și destin*, Arad, Editura „Vasile Goldiș” University Press, 2010.

Seria acestor monografii binevenite pentru relevarea locului și rolului evreilor în istoria românilor este completată admirabil de profesorul Carol Iancu prin istoria evreilor hârlăueni, rod al unei cercetări dedicate și asumate cu datoria originii mărturisite, autorul făcându-și un titlu de onoare față de comunitatea în mijlocul căreia a împărtășit pașii formării intelectuale inițiale, aproape inițiatice. În locul introducerii, istoricul exprimă „Ce datorez părinților și școlii din Hârlău”? Părinții, Ițic Iancu și Clara Moscovici, au transmis viitorului magistru o educație „în spiritul respectului și dragostei de oameni și

de carte” (p. 21), locul natal și al primelor învățături rămânând intact în memoria sa, nefiind uitate, între altele, „nici dansurile și cântecele populare românești și nici melodiile evreiești”, „nici toaca și clopotele de la Biserica Sf. Gheorghe, nici psalmii de la Sinagoga Mare” (p. 25). Sugestivă este exprimarea tranșantă a magistrului care rostește că datorează „Totul!” părinților, școlii și liceului din Hârlău, aici primind „bazele intelectuale, dragostea de carte, o etică și o morală” care l-au călăuzit pretutindeni, în lumea academică din Israel sau din Franța. „Dacă există o relație între destinul unei vieți și locurile natale, pot afirma că angajamentul meu în domeniul istoriei a fost determinat de ambianța Hârlăului, unde se întâlnesc amintiri istorice și dilemele conviețuirii” (p. 24), subliniază profesorul Carol Iancu.

Volumul este structurat în treisprezece capitole, după cum urmează: Cap. I. *Începuturile comunității* (pp. 27-32); cap. II. *Evoluția comunității în secolul al XIX-lea* (pp. 33-44); cap. III. *Aspecte demografice și onomastice (1876-1908)*, pp. 45-64; cap. IV. *Școala istaelito-română* (pp. 65-72); cap. V. *Comunitatea la începutul secolului XX* (pp. 73-80); cap. VI. *Primul război mondial* (pp. 81-86); cap. VII. *Comunitatea între cele două războaie mondiale: aspecte religioase, politice și culturale* (pp. 87-92); cap. VIII. *Comunitatea între cele două războaie mondiale: activitățile economice* (pp. 93-108); cap. IX. *Mișcarea sionistă* (pp. 109-124); cap. X. *Al doilea război mondial: antisemitism de stat și teroare legionară* (pp. 125-144); cap. XI. *Al doilea război mondial: evitarea evacuării la Botoșani, deportări în Transnistria, munca forțată la Hârlău și în detașamente exterioare* (pp. 145-178); cap. XII. *Noua stăpânire comunistă: declinul comunității* (pp. 179-202); cap. XIII. *Epilog - memoria comunității: întâlnirile de la Tel Aviv (1984) și Petah Ticva (2012), simpozionul de la Hârlău (2011)*, pp. 203-210. După concluzii, volumul cuprinde un număr de 12 anexe, 32 de documente în facsimil, ca și ilustrații elocvente din viața evreilor hârlăueni.

Utilizând surse inedite și o bibliografie impresionantă – între care documente din Arhivele Alianței Israelite Universale de la Paris, Arhivele Centrale Sioniste, Arhivele Centrale pentru Istoria Poporului Evreu și Arhivele Institutului Yad Vashem de la Ierusalim, ca și Arhivele Institutului de Cercetări ale Diasporei de la Tel Aviv, Arhiva Muzeului Memorial al Holocaustului de la Washington sau fonduri aflate în direcțiile județene Iași și Botoșani ale Arhivelor Naționale, precum și din Arhiva Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România, la toate acestea adăugându-se arhive particulare precum cea a Asociației Mondiale a Evreilor Originari din România, Arhiva Filip Faibș din Beer Sheva, Arhiva Carol Iancu din Montpellier – autorul excelează într-o etalare științifică a istoriei comunității evreilor din Hârlău care atrage atenția prin cel puțin trei calități: documentarea exhaustivă, rigurozitatea interpretării surselor și profunzimea analizei istoriografice. Nimic nu lasă la o parte istoricul, amintind atât de prima atestare cunoscută privind o prezență stabilă a evreilor în Hârlău, la 1742 (pp. 27-28), cât și de membri obștii evreiești din localitate, înregistrați în anul 2010, într-un număr restrâns (pp. 201-202). Referindu-se la demografia evreilor, Carol Iancu nu se limitează la a expune, simplist, doar

numărul acestora, făcând trimitere pe parcursul paginilor volumului, inclusiv la alte coordonate statistice, precum lista negustorilor și a croitorilor evrei sau la catagrafia breslelor evreiești din Hârlău ori la numărul anual al nașterilor înregistrate la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX. Capitolul III al lucrării este dedicat integral unor astfel de repere demografice.

În cel de-al cincilea capitol, autorul a surprins tabloul exodului evreilor din România, fenomen provocat, pe de o parte, de criza economică a epocii, dar și de legislația discriminatorie existentă în statul român. Demn de subliniat este că nenumărați emigranți au părăsit țara îndreptându-se spre *Eretz Israel*, dar păstrând în suflete un atașament nestins și declarat față de patria română. Sugestiv este „Marșul drumeților” din Piatra Neamț, declamat în vara anului 1900 de unii emigranți hârlăuani: „Ce simțire dureroasă/ Pentru noi drumeții/ Părăsindu-te pe tine/ Țara frumuseții./ Gândul nostru tot la tine/ Vecinic o să fie/ Cât va ține viața noastră/ Scumpă Românie” (p. 75). În cel de-al IX-lea capitol, Carol Iancu tratează, extins, mișcarea sionistă, arătând în final că evreii din Hârlău au fost atașați acestei mișcări, fiind solidari inclusiv față de alte comunități vitregite. Astfel, în anul 1928, în perioada foametei care a afectat Basarabia, evreii din Hârlău au contribuit cu suma de 11.893 de lei strânsă pentru coetnicii din regiune, plasându-se cu aceasta pe locul șase între comunitățile din țară care au venit în sprijinul mozaicilor de peste Prut (p. 124).

În cel de-al șaselea capitol, dedicat prezenței evreilor în armata română în timpul Război pentru Întregirea Națională de la 1916-1918, istoricul impresionează prin amintirea prinosului de jertfă adus Patriei de adopție chiar de către înaintașii săi. Este vorba de cei doi bunici, din partea tatălui, Haim Ber Iancu (Hertzenberg), mobilizat în anul 1916, îmbolnăvit pe front și decedat la Hârlău în anul 1917, ca și de bunicul din partea mamei, Herșcu Moscovici, unul dintre eroii căzuți la Mărășești (p. 84).

În capitolele X și XI, dedicate perioadei celui de-al Doilea Război Mondial (antisemitism, agresiunile săvârșite în timpul guvernării antonesciano-legionare, deportările în Transnistria, munca forțată etc.), istoricul expune date inedite care completează vasta panoramă tragică a situației evreilor. Spre exemplu, mărturiile făcute de Pia Poplicher, Iosef Șapira și Arie Yaron-Ițescu, martori oculari ai unor violențe legionare din ianuarie 1941 (pp. 131-132). În mărturia Piei Poplicher este surprinsă sugestiv imaginea dezinteresării autorității ordinii publice față de soarta evreilor, arătându-se că în timpul unei agitații care viza agresarea populației evreiești din Hârlău, un oarecare colonel Grigoriu, auzind într-o noapte vacarmul de afară, a chemat ordonanța întrebând ce se întâmplă, aceasta raportând că „Nu se întâmplă nimic. Îi duc pe jidani la poliție!” (p. 131).

Subliniem, de altfel, că pe parcursul capitolelor X și XI, autorul nuanțează aspecte importante ale Holocaustului românesc, în baza surselor arhivistice și în temeiul unor mărturii inedite păstrate în Arhiva Carol Iancu, cum ar fi, de exemplu, situația teribilă în care s-au aflat evreii ostatici din Hârlău,

în mărturia lui Abraham Gonik, la pp. 137-138 - sau despre munca forțată în Basarabia, în mărturia lui Ițic Iancu (chiar tatăl autorului), la pp. 169-173. Din această din urmă rememorare, cititorul poate reține un fapt care poate explica, într-un sens, chiar „miracolul” supraviețuirii evreilor în infernul acelor ani: „Dacă noi am rezistat și am rămas în viață, asta se datorește solidarității grupului nostru de hârlăueni [n. n.]: unii din responsabilii noștri evrei au mituit anumiți ofițeri și astfel s-a putut ameliora hrana și diminuea uneori grelele randamente de lucru impuse” (p. 172).

Convins de necesitatea reamintirii ororilor acelor ani, istoricul reține în detaliu mai multe aspecte legate de munca forțată la Hârlău sau în diferite tabere de muncă, expunând listele evreilor care au prestat muncă forțată sub egida primăriei (pp. 153-163).

Ultimele două capitole, XII. *Noua stăpânire comunistă: declinul comunității* (pp. 179-202) și XIII. *Epilog – memoria comunității: întâlnirile de la Tel Aviv (1984) și Petah Ticva (2012), simpozionul de la Hârlău (2011)*, pp. 203-210, reține faptul generic al treptatei disoluții a comunității evreiești hârlăuane, dar nu al extincției sale, fapt inevitabil în multe alte urbe unde odinioară pulsa o intensă viață iudaică.

Pentru calitățile incontestabile ale acestui volum, la 18 decembrie 2015 autorul a fost distins de către Academia Română cu Premiul „A.D. Xenopol” pe anul 2013.

Viorica STAN

Didina Marinescu, *Băltăgești-Pitorescul sacru de-a lungul vremii*. Prefață: Lect. univ. dr. Marilena Marin (Constanța: f.e., 2014), 62 pp. + 51 planșe. ISBN: 978-973-0-16240-0.

Monografia *Băltăgești-Pitorescul sacru de-a lungul vremii* se deschide cu un sintetic *Cuvânt înainte* al autoarei, prof. Didina Marinescu, fiică a satului Băltăgești care, aflată la vârsta sapienței, privește cu recunoștință către oamenii și locul natal a căror memorie dorește să o transmită urmașilor fiindcă, fără rădăcini nu poate exista viitor. Lucrarea este, așa cum o numește în prezentarea sa doamna lect. univ. dr. Marilena Marin – *O carte despre oameni și locuri* (pp. 5-7).

Monografia este structurată pe opt capitole, după cum urmează: I. *Cadrul natural. Așezare, relief, hidrografie, climă, floră, faună* (pp. 8-10); II. *Evoluția istorică a zonei Crucea. Preistorie, perioada greco-romană, stăpânirea otomană până la războiul pentru independență, Dobrogea după 1878* (pp. 11-19); III. *Situația administrativă* (p. 20-25); IV. *Aspecte demografice* (pp. 26-33); V. *Viața economică și socială* (pp. 34-40); VI. *Instalarea regimului comunist: colectivizarea, rezistența anticomunistă între anii 1949-1964* (pp. 41-42); VII. *Învățământul și cultura* (pp. 43-

49); VIII. *Religia* (pp. 50-55), urmate de *Concluzii* (p. 56), *Bibliografie* (pp. 57-59) și *Anexe* (pp. 60-112).

Așa cum arată și titlul său, primul capitol este dedicat aspectelor geografice ale zonei, capitol din care aflăm informații importante referitoare la așezarea geografică, relief, soluri, climă, hidrografia locală, floră și faună. O atenție specială este acordată florei, explicabilă prin cele 322 de specii de plante identificate, multe dintre ele specii rare, constituind un real tezaur floristic. Cel de-al doilea capitol urmărește evoluția istorică a Dobrogei, de la primele mențiuni de locuire, datate în epoca bronzului timpuriu, până la Războiul de Independență, integrând istoria satului Băltăgești în cea a provinciei. Demne de remarcat cele mai vechi vestigii arheologice descoperite în vatra localității Băltăgești, un cavou de piatră în interiorul căruia se afla o oamforă de Thassos, datate din secolul IV-începutul secolului III î.Hr., precum și piatra tombală a veteranului C. Iulius Capito (sec. II d.Hr.).

Următorul capitol, *Situația administrativă*, autoarea face o scurtă referire la schibările administrative produse odată cu intrarea Dobrogei sub stăpânire otomană, pentru ca apoi să se refere la situația Dobrogei și a localității Băltăgești după reintegrarea Dobrogei la Statul Român. Două hărți integrate textului și tabelul referitor la populația plasei Tașpunar (Siliștea), de care aparținea satul, ne arată menținerea unei populații preponderent românești în satele situate de-a lungul Dunării.

Cel de-al patrulea capitol al lucrării analizează *Aspecte demografice* specifice întregului areal dobrogean și implicit zonei studiate. Autoarea subliniază permanența populației românești autohtone și a suprapunerii în straturi succesive a elementului românesc din celelalte ținuturi, iar pe de altă parte, prezența populațiilor alogene, predominant turco-tătare. Este subliniat rolul românilor ardeleni, veniți mai ales din „șirul de sate aflate pe linia Brașov, Făgăraș, Sibiu” (p. 26) la menținerea structurii predominant românești a populației, fenomen constatat și pentru satul Băltăgești unde se stabileseră până în 1850, un număr de 29 familii de mocani, fenomen care s-a accentuat după 1878. Acest fapt de viață socială a dus, în timp, la conturarea oikumenei dobrogene în sistemul ei axiologic nu ușor de descifrat și pe cât de complex, pe atât de interesant.

În capitolul următor este analizată *viața economică și socială* a zonei „ce nu poate fi separată de statutul eminent agricol” (p. 34) al țării. Sistemul economic al localității s-a bazat pe agricultură și creșterea animalelor cărora li se adugă diferite activități comerciale. Deși practică în condiții aspre, activitatea productivă nu era lipsită de bune rezultate: „Dobrogea era acoperită cu holde de grâu, orz, mei, iar calitatea cailor, mieilor și berbecilor dobrogrni era vestită” (p. 34). Analiza vieții sociale a satului Băltăgești conturează un tablou complex, „proprietari înstăriți”, arendași, agricultori de frunte, funcționari, „oameni cu știință de carte și studii superioare”, mulți dintre ei cu origini transilvane. Sunt prezentate dificultățile împroprietăririi, urmare a reformei agrare din 1921, și

înflorirea economică a satului în perioada interbelică. *Instalarea regimului comunist: colectivizarea, rezistența anticomunistă între anii 1949-1964*, cel de-al șaselea capitol, surprinde perioada grea postbelică, când foametei provocate de război îi urmează instaurarea regimului comunist și colectivizarea. Impresionează sensibilitatea descrierii rezistenței anticomuniste din satul Băltăgești, cu atât mai mult aceasta se construiește pe mărturiile localnicilor iar istoria pulsează vie prin intermediul amintirilor trăitorilor. Arestați, membri nucleului de rezistență „au plătit cu ani grei de închisoare (*Anexa 25*) la Aiud, Gherla, Mislea, Periprava etc.” (p. 42), pentru alții prețul demnității a fost viața însăși.

Capitolul al șaptelea, *Învățămintul și cultura*, este dedicat instituțiilor care au rolul de factori educaționali decisivi: biserica și școala, acestea „au constituit un puternic izvor de solidaritate” reușind să „întrețină nestinsă conștiința de neam, credință, limbă și tradițiile românilor dintre Dunăre și Mare” (p. 43). Școala din Băltăgești s-a bucurt de aprecierea și implicarea sătenilor încă de la primul lăcaș din 1893, cu clădire proprie din 1902, grație inițiativelor primarului Ion Moțoi, la noua școală construită prin grija autorităților locale în 1938 și extinsă în 1956. Mici portrete ale dascălilor (Vasile Făcaianu, Ion Ruset, Chican Maria, Mocanu Ana, Dumitru Robert, Stavru Cornel ș.a.) întregesc imaginea vieții școlare a satului Băltăgești. În cel din urmă capitol, *Religia*, autoarea realizează o analiză a repartiției confesiunilor religioase creștină și islamică din Dobrogea și subliniază faptul că elementele diferențioare nu au împiedicat conviețuirea pașnică a tuturor etniilor: fiecare a contribuit la conturarea civilizației dobrogene; etniile și-au respectat reciproc obiceiurile, religia, modul de viață; toleranța a constituit întotdeauna nota esențială a comportamentului în comunitatea tradițională dobrogeană. Un loc aparte în structura capitolului îi este dedicat bisericii din Băltăgești sfințită în 1924, preotului Ion Ciorbaru și „izvorului miraculos” aflat în apropierea satului. Așa cum mărturisește cu tristețe, azi “biserica se află într-o stare de totală degradare”, deși pe noi ca popor ne reprezintă tocmai „multitudinea de obiective culturale și spirituale care formează zestrea noastră de suflet”.

Lucrarea conține în final concluziile autoarei care mărturisește că dorința care a implusionat-o în demersul său monografic a fost aceea de transmite urmașilor „amintirea unui sat cu o existență milenară” și a locuitorilor acestuia. Cu dragoste nu doar pentru satul natal, ci și pentru istorie și adevăr, cu o desăvârșită etică profesională, doamna profesor Didina Marinescu a urmărit „prezentarea fidelă a realității în toate etapele, neocolind agresiunile anumitor perioade” (p. 56), inclusiv cea actuală când „satul este într-un declin total”. Cu atât mai mult este laudabilă este inițiativa păstrării memoriei trecutului căci satul este un adevărat depozitar al unui trecut ce nu trebuie uitat, al tradițiilor și obiceiurilor ce nu trebuie lăsate să se piardă.

Bibliografia, alcătuită din lucrări generale, articole și documente din *Arhivele Naționale* este substanțială pentru zona Dobrogei dar, în mod firesc, mai puțin consistentă pentru satul Băltăgești. Lipsa documentelor a fost însă

compensată prin prețioasele mărturii ale locuitorilor satului. *Anexele* se constituie într-un album de imagini alb-negru reprezentând hărți, faună, floră, clădiri și portrete care întregesc și autentifică textul monografiei. Monografia are un caracter unitar, problemele abordate sunt fundamentate științific iar formulările sunt clare, logice și concise, fapt care permite urmărirea și înțelegerea cu ușurință a textului. În elaborarea monografiei autoarea a respectat metodologia alcătuirii unei lucrări științifice, cu aparat critic, izvoare inedite și edite, îmbogățite prin istoria orală transmisă de înșiși fiii satului, fapt ce conferă textului autenticitate și personalitate.

Eugenia Crăciun

Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean, Lucian Dindirică (coordonatori), *Gheorghe Buzatu. In memoriam* (Universitatea din Craiova. Centrul de Studii ale Relațiilor Internaționale. Consiliul Județean Dolj. Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” Dolj) (Târgoviște: Editura „Cetatea de Scaun”, 2014), 800 pp. ISBN 978-606-537-237-5.

La Editura „Cetatea de Scaun” din Târgoviște, sub patronajul Universității din Craiova, Centrului de Studii ale Relațiilor Internaționale, Consiliului Județean Dolj și al Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” Dolj, a apărut, în anul 2014, lucrarea *Gheorghe Buzatu. In memoriam*, coordonată de Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean și Lucian Dindirică.

Această lucrare este, cum se arată în *Argumentul* semnat de Sorin Liviu Damean, „un pios omagiu, concretizat într-o carte de istorie (...) menită a demonstra profundul respect și regretul discipolilor față de dispariția unui adevărat titan al istoriografiei românești”, Gheorghe Buzatu (1939–2013). Totodată, „acest volum, intitulat sugestiv *Gheorghe Buzatu. In memoriam*, are scopul de a păstra pentru posteritate gândurile ori preocupările științifice ale celor ce i-au fost colegi de breaslă, simpli slujitori ai muzei Clio și ai adevărului” (p. 7). Acest volum omagial închinat istoricului Gheorghe Buzatu, cu ocazia împlinirii unui an de la trecerea sa în eternitate, reprezintă, cum arată Mihai Iacobescu, „o binemeritată și inspirată invitație la meditație. Ea privește pe toți iubitorii și cititorii de istorie în general, dar, mai ales, pe colegii de breaslă, pe istoricii care l-au cunoscut, prețuit, admirat sau au colaborat la volumele ctitorite de el. Fie ca acest demers științific să reprezinte un colocviu de suflet, o spovedanie în fața propriei noastre conștiințe. Un dialog intim cu noi înșine și cu cei din preajma noastră. Un fericit prilej de a descifra și releva, fie și numai câteva din calitățile, virtuțile, preocupările și realizările incontestabile și durabile ale celui ce și-a făurit o operă istorică originală, punând o puternică pecete personală, prin care a reușit să transforme un simplu nume în renume” (p. 11).

Istoricul Gheorghe Buzatu a urmat Facultatea de Filologie-Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (1956–1961), a obținut doctoratul în Istorie în anul 1971, specialitatea istorie contemporană, cu teza *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*. A fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași (1961-1992) și, în perioada 1975–1990, secretar științific în cadrul acestei instituții; director fondator al Centrului de Istorie și Civilizație Europeană din Iași (1992-1997) al Academiei Române; redactor-șef al revistei academice „Europa XXI” (din anul 1992); a desfășurat o bogată activitate în cadrul Academiei Oamenilor de Știință din România; a fost profesor universitar la Universitatea din Craiova (1997-2008) și profesor consultant la Universitatea „Ovidius” din Constanța (din anul 2007); a fost membru în colegiul de redacție al revistelor „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»” din Iași, „Moldova”, „Dosarele istoriei”, „Historia”, „Document”, „Analele totalitarismului”, „Saeculum”, „Valachian Journal”, „Analele Universității din Craiova”, seria „Istorie”. A fost vicepreședinte al Comitetului român pentru istoria celui de-al Doilea Război Mondial, membru al Comisiei internaționale pentru studiul istoriei relațiilor internaționale (Italia), al Comitetului științific de organizare a colocviilor de istorie anglo-române și a celui de-al X-lea Congres mondial de istorie, al Clubului istoricilor „N. Iorga”, al Comisiei române de istorie militară, al Asociației americane de istorie.

Gheorghe Buzatu a desfășurat o bogată activitate științifică, concretizată în peste 50 de volume de autor, peste 70 de volume coordonate sau în colaborare, studii, micromonografii, articole, eseuri, prefețe ș.a. Istoricul a coordonat colecția *României în istoria universală* și a colaborat la realizarea volumelor VIII și IX din *Tratatul de istorie a României*. Dintre lucrările semnate de Gheorghe Buzatu amintim: *Războiul marilor șpioni*, vol. I-II; *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, vol. I-II; *România și războiul mondial din 1939–1945*; *Radiografia dreptei românești. 1927-1941*; *O istorie a petrolului românesc*; *România și Primul Război Mondial*; *Istoria românilor în secolul XX. 1918-1948*; *România și Marile Puteri, 1939–1947*; *Eminescu: sens, timp și devenire istorică*, vol. I-II; *Mareșalul Antonescu în fața istoriei*, vol. I-II; *Discursuri și dezbateri parlamentare. 1864-2004*; *Istoria Senatului României* ș.a.

Istoricului Gheorghe Buzatu i-a fost decernate premii ale Academiei Române pentru volumele *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929* (1981) și *Aspecte ale luptei pentru unitate națională. Iași. 1600-1859-1918* (1983); premiul de excelență UNESCO (1997); a primit titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universității „Ovidius” din Constanța. În anul 2010 istoricul și-a lansat colecția *Opera Omnia*.

Lui Gheorghe Buzatu i s-au dedicat câteva lucrări omagiale: *Omagiul istoricului Gheorghe Buzatu* (coordonator Horia Dumitrescu, 1999); *Politică, diplomatie și război. Profesorului Gheorghe Buzatu la 70 de ani* (coordonatori Sorin Liviu Damean, Marusia Cîrstea, 2009); *Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă*.

Permanențe. Omagiu Profesorului Gh. Buzatu (vol. I, II, coordonator Stela Cheptea, 2009). De asemenea, activitatea istoricului a fost evocată și cu prilejul apariției lucrării despre Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, al cărui ctitor a fost, semnată de Sorin Iftimi, Corneliu Ciucanu, B. Apăvăloaiei, *Centrul de Istorie și Civilizație Europeană. 15 ani de activitate (1992–2007)* (2007).

Lucrarea pe care o recenzăm, *Gheorghe Buzatu. In memoriam*, cuprinde șase articole comemorative, semnate de: Ioan Opriș, *In memoriam Gheorghe Buzatu*; Mihai Iacobescu, *Gheorghe Buzatu. Un Prometeu al istoriografiei contemporane. Însemnări. Evocări. Reflecții*; Jipa Rotaru, *Contribuții: Gheorghe Buzatu la școala de toamnă de la Maia Cataragi*; Ion Agrigoroaiei, *Datoria noastră*; Lavinia Agache, *Datoria mea de suflet, domnule profesor „patriarh” de Maia! O frântură din istoria satului ialomițean Maia – monografia realizată de învățătorul Gh. D. Grigorescu (1941)*; Gheorghe Dumitrașcu, *Frate Gheorghe Buzatu!* Autorii evocă personalitatea istoricului Gheorghe Buzatu, „model de istorie, ce și-a respectat menirea, lăsând o operă scrisă rezistentă și amintirea unui om dăruit de bunul Dumnezeu cu iubire de adevăr și dreptate” (p. 9), calitățile acestuia de „adevărat ctitor” – a înființat și condus Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, revista „Europa XXI”, a înființat și coordonat colecția *Români în istoria universală*, teoretician al istoriei, încrezător în „avantajele studiului surselor originale”, „Prometeu al istoriografiei contemporane”, „simbol al gândirii libere, îndrăznețe, eliberată de întunericul minciunii, ignoranței, necunoașterii” (p. 23). „O latură esențială a personalității istoricului Gheorghe Buzatu, arată Ion Agrigoroaiei, o reprezintă militantismul bazat pe cunoașterea profundă a proceselor istorice și pe asumarea misiunii istoricului de apărător al drepturilor noastre naționale, un naționalism izvorât din reliefația menirii neamului românesc, dincolo de tendințele de uniformizare, nivelare, globalizare, de ieri și de azi” (p. 37). Lista lucrărilor semnate de Gheorghe Buzatu ca autor, colaborator sau editor este impresionantă, domeniile/direcțiile „pe care le-a ilustrat cu strălucire”, cum afirmă Ion Agrigoroaiei, fiind: istoria petrolului românesc, mișcările naționaliste, al Doilea Război Mondial, guvernarea Antonescu, comunismul românesc, editarea volumelor din colecția *Români în istoria universală*.

Alături de articolele comemorative, în sumarul acestui volum se regăsesc 63 de studii și articole, care tratează subiecte de istorie modernă și contemporană a României, cu o tematică variată. Acestea sunt semnate de: Constanțiu Dinulescu (*Premodernitatea/epoca modernă timpurie. Delimitări conceptuale și ipostaze istoriografice*); Dinică Ciobotea, Emilian Cojocar (Elemente de factură polițienească în structurile statului Țara Românească, până la sfârșitul secolului al XVI-lea); Ștefan Păun (*Satul în spațiul românesc. Studiu de caz: comuna Toporu, județul Giurgiu*); Elena Manolache (*Aspecte de ordin demografic în mediul rural. Studiu de caz: comuna Toporu, județul Giurgiu*); acad. Dan Berindei (*Reașezarea sud-estului Europei în timpurile moderne*); Vladimir Osiac (*Participarea pandurilor la războaiele ruso-turce, 1806–1812; 1828–1829*); Ilie I. Vulpe (*Obști moșnenești din județul Mehedinți în perioada regulamentară: documente judecătorești*); Vasile Diacon (*Mitropolitul Nectarie*

Cotlarciuc, *între nume și origine*); Mihai Ghițulescu (*Național-liberalismul în România modernă. Încercări de clarificare doctrinară*); Mihaela Damean (*Debutul în viața politică a lui Dimitrie A. Sturdza, 1857–1858*); Constantin Bușe (*Un gânditor al vremurilor noi: Costache Conachi*); Sorin Liviu Damean (*Misiunea episcopului Melchisedec la Sankt Petersburg, februarie–martie 1868*); Ionuț Șerban (*Un reprezentant de seamă al diplomației italiene la București: contele Francesco Curtopassi*); Rodica Păvălan (*Dezvoltarea telegrafiei militare în timpul Războiului pentru Independență*); Corneliu-Mihai Lungu (*Aspirațiile naționale ale românilor și interesele Marilor Puteri*); Stoica Lascu (*Reintegrarea Dobrogei la statul român, 14 noiembrie 1878. Perenitate românească și interferențe etnolingvistice în context sud-est european*); Enache Tușa (*Influențele culturii politice oficiale asupra procesului de aculturație din Dobrogea la începutul secolului al XX-lea*); Sorin Cristescu (*Vișita premierului Ion I. C. Brătianu în vara anului 1909 la Viena și Berlin*); Teodora Giurgiu (*Feldmaresalul Sir Douglas Haig și marea ofensivă de pe frontul occidental în timpul Primului Război Mondial*); Cornel Mărculescu (*Campania din 1916 oglindită în jurnalul generalului Toma Dumitrescu*); Alin Spânu (*Colonelul Ioan Țăranu – primul ofițer de contrainformații din armata română*); Horia Dumitrescu (*Ecaterina Teodoroiu și Vrancea*); Cornel Țucă (*Istoricul Corpului voluntarilor români ardeleni și bucovineni din Rusia prezentat în Memoriul colonelului Pietraru I. Constantin*); Gabriel Moisa (*Clarificări ideologice și naționale la socialiștii români din Ungaria, Transilvania și Banat în toamna–iarna anilor 1918–1919*); Ștefania Ciubotaru (*Protocol și ceremonial la curtea regelui Ferdinand I, 1914–1927*); Luminița Giurgiu (*Consiliul superior al apărării țării – ședința din 31 martie 1927*); Marusia Cîrstea (*Presa pragheză despre vizita oficială a ministrului de externe român Dimitrie I. Ghika, ianuarie 1932*); Costin Scurtu (*Organizarea bugetului de stat și impactul asupra dezvoltării industriei de apărare românești în perioada interbelică*); Corneliu Ciucanu (*Noua generație interbelică și tentația radicalismului de dreapta*); Cristian Sandache (*Poetul Radu Gyr*); Daniel Flaut (*Restitutio Interbellica: un document inedit despre situația economică a județului Tulcea în anul 1935*); Marius Hriscu (*Actualitatea gândirii diplomatice titulesciene*); George G. Potra (*Demiterea lui Nicolae Titulescu văzută de Quai D’Orsay*); Victor-Albinel Firescu (*Aspecte politice și administrative în Oltenia din perioada dictaturii regale*); Dorina N. Rusu (*Nicolae Iorga despre Mihai Eminescu*); Mihaela Varga (*Theodor Pallady. Originea socială: aristocrat. Profesia: pictor*); Gheorghe Sbârnă (*Vespasian V. Pella despre activitatea sa în străinătate. Un raport către Carol al II-lea*); Diana-Mihaela Păunoiu (*Propaganda internă din România, 1938–1940*); Ion Calafeteanu (*O scrisoare nesemnată*); Virgil Coman (*Turco-tătarii din România în documente ale Serviciului Special de Informații, 1942–1943*); Silviu Miloiu (*Confluente culturale româno-finlandeze: asupra vizitei lui Liviu Rebreanu în Finlanda, 1943*); Iulian Oncescu, Andrei Tudorache (*În umbra uitării: opera istorică a lui Victor Slăvescu*); Gavriil Preda (*Bătălia pentru petrolul românesc în anii celui de al Doilea Război Mondial*); Alexandru Duțu (*1944. Criza de comandament pe frontul din Moldova*); Valentin Ciorbea (*„Dosarul” conferinței de la Ialta între realitate și mit*); Olimpiu Manuel Glodarencu, Ion Dan Ciocoiu (*Relația dintre dezvoltarea tehnologică și puterea maritimă după cel de-al Doilea Război Mondial*);

Marian Moșneagu (*Viceamiralul ing. Grigore Marteș, artizanul renașterii marinei militare postbelice*); Tudor Rățoi (*Situația fondurilor administrației fluviale a Porților de Fier în aur și devize aflate în bănci străine după ce-l de-al Doilea Război Mondial*); Lucian Dindirică (*Instaurarea regimului comunist în România*); Radu Florian Bruja (*Rolul exilului politic legionar în rezistența armată anticomunistă*); Cezar Măță (*Patriarbul Iustinian și Securitatea, 1948–1953*); Gheorghe Onișoru (*Reforma monetară din ianuarie 1952*); Petre Opriș, Cezar Avram (*Vasile Luca, Ana Pauker și „cuibul de viespi” de la Ministerul Afacerilor Externe, 1952*); Paul Nistor (*România și O.N.U. în 1952. Colaborarea internațională de la entuziasm la speranțe spulberate*); Alexandru Oșca (*Retragerea trupelor sovietice din România. Noi abordări*); Florian Banu (*Independența României față de U.R.S.S. – mit propagandistic sau realitate istorică?*); Iulian Stelian Boțoghină (*Participarea delegației militare române la primul festival internațional al filmului militar de la Versailles, expresie a „deschiderii” externe din perioada 1958–1968*); Ștefan S. Gorovei (*Participarea românească la un congres internațional „pierdut”, Londra, 1976*); Marian Cosac (*Protecția patrimoniului arheologic și orientarea în cercetarea arheologică în anii '70 și '80 în lumina unor documente din Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității*); Ioan Opriș (*Din nou despre tezaurul istoric al României de la Moscova*); Ioan Scurtu (*Copreședintele Comisiei comune pentru studierea problemelor izvorâte din istoria relațiilor bilaterale, inclusiv problema tezaurului românesc depus la Moscova în timpul Primului Război Mondial*); Ioana Panagoreț (*Reformele politice, economice și administrative din România după 1989*); Constantin Hlihor (*Cum și de ce studiem trecutul istoric în relațiile internaționale. Câteva considerații teoretice*).

Lucrarea coordonată de Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean și Lucian Dindirică, *Gheorghe Buzatu. In memoriam*, reprezintă o contribuție istoriografică valoroasă, atât prin modul în care a fost evocată personalitatea istoricului Gheorghe Buzatu, cât și prin valoarea științifică a studiilor publicate.

Mădălina-Florentina Darie

СИМЕОН РАДЕВ, *Лица и събития от моето време*, Т.1 (София: Издателство „Захарн Стоянов”, 2014), 538 pp. ISBN 978-9540-908-4-27

În jurul manuscriselor nepublicate ale lui Simeon Radev (1879-1967) s-au născut, în ultimele decenii, adevărate legende în lumea academică din Bulgaria. Publicist, revoluționar și diplomat, Radev a fost martor și actor al unor evenimente importante nu doar din istoria modernă a Bulgariei, ci și a spațiului sud-est european. Născut în Macedonia otomană, intră în rândurile influenței Organizații Interne Revoluționare Macedonene (VMORO) la doar 16 ani, la propunerea lui Goțe Delcev. Este în relații apropiate și cu Boris Sarafov, președintele la fel de influentului Comitet Suprem Macedonean (VMOK). În timpul studiilor de la Geneva și Paris, editează, cu fonduri oferite de Delcev și Sarafov, două publicații de propagandă, în sprijinul cauzei populației creștine din

ținuturile europene ale Imperiului Otoman. Prin efortul său propagandistic, încearcă să convingă opinia publică europeană că mișcarea revoluționară din Macedonia otomană este spontană, străină de orice fel de șovinism și nu are nimic în comun cu autoritățile de la Sofia (p. 497). La Geneva intră în contact și cu anarhiștii bulgari implicați în atentatele de la Salonic, din aprilie 1903. Este, așa cum o recunoaște în acest volum, un adept al autonomiei Macedoniei otomane, o soluție pe care, în condițiile istorice existente la începutul secolului trecut, o găsește „mai realizabilă și mai morală” (p. 342-343). Stabilizat la Sofia, Simeon Radev devine un publicist redevabil, colaborând atât cu organul de presă al VMOK, cât și cu cotidianul francez „Le Temps”. Câștigă notorietate după publicarea primelor două volume din „*Строителите на съвременна България*” (*Făuritorii Bulgariei contemporane*), una dintre lucrările fundamentale ale istoriografiei moderne bulgare. Participă ca voluntar la Războaiele Balcanice. În vara anului 1913 este desemnat membru al delegației bulgare care semnează Tratatul de pace de la București. Rămâne în capitala Regatului român, la insistențele regelui Carol I, în calitate de ministru plenipotențiar bulgar, până în august 1916. Motivația bătrânului suveran nu este deloc surprinzătoare: „prefer să am dușmanul în casă și să-l supraveghez aici”. Simeon Radev are un respect real pentru Carol I, chiar dacă acesta din urmă care îl consideră „un om extrem de șiret”. Așa cum o recunoaște, relațiile personale dintre suveranul român și Ferdinand al Bulgariei nu erau de așa natură încât să contribuie la prietenia dintre popoarele lor (p. 400). Apropiat de unii lideri conservatori, precum Alexandru Marghiloman, Radev este privit cu circumspecție de miniștrii liberali (în special de I.G. Duca), din cauza trecutului său revoluționar și a țării pe care o reprezintă. Excepția o reprezintă văduva fostului premier liberal Dimitrie A. Sturdza, Zoe Cantacuzino, de la care „am învățat multe despre România, politică și oameni” (p. 489). Prodigioasa carieră diplomatică a lui Radev se va întinde pe durata a trei decenii, acesta trecând pe la șefia misiunilor diplomatice bulgare de la Berna (1916-1917), Haga (1920-1921), Ankara (1923-1925), Washington (1925-1933), Londra (1935-1938) și Bruxelles (1938-1940). Soarta face ca Simeon Radev să fie membru al delegației care semnează armistițiul de la Salonic (septembrie 1918), prin care Bulgaria iese înfrântă din Primul Război Mondial. Refuză însă să facă parte și din delegația bulgară care a semnat Tratatul de la Neuilly, deoarece „îmi aminteam ce înseamnă ca un popor învins să se prezinte în fața învingătorilor cruzi” (p. 328).

După instaurarea regimului comunist, Simeon Radev este scos din rândurile corpului diplomatic bulgar și condamnat la o existență mizeră. Șansa sa o reprezintă un proiect inițiat de academicianul Todor Pavlov, președintele Academiei Bulgare de Științe, prin care li se acordă foștilor politicieni și oameni de stat care au supraviețuit lagărelor comuniste posibilitatea de a-și redacta memoriile. Cu ajutorul singurului său fiu, Traian, fostul diplomat redactează câteva mii de pagini, pe care nu mai apucă să le vadă tipărite. Un prim volum a apărut la doar câteva luni după dispariția sa, urmat, abia după 1989, de alte cinci

titluri, fiecare dintre ele reprezentând un adevărat eveniment editorial. După decesul lui Traian Radev, în 2010, o impresionantă cantitate de manuscrise și corespondență (peste 50 de cutii) au intrat în posesia Arhivelor Naționale de la Sofia. Procesul de inventariere și clasificare a fondului Simeon Radev nu este încă finalizat.

Aproape 4.000 de pagini din acest fond arhivistic sunt proiectate să apară într-o impresionantă colecție, sub numele *Лица и събития от моето време* [*Persoane și evenimente din vremea mea*]. Primele două decenii ale secolului XX fac obiectul celor șapte volume anunțate. Manuscrisele ce vor fi publicate nu se rezumă doar la simple amintiri, dublate de un real talent de portretist, ci sunt un adevărat studiu istoriografic în privința evoluției chestiunii naționale bulgare până la sfârșitul Primului Război Mondial. Primul volum conține, pe lângă amintirile lui Simeon Radev despre perioada studiilor petrecute la Constantinopol, Geneva și Paris (publicate anterior), și un consistent studiu (195 de pagini) despre criza guvernamentală de la Sofia dintr-o perioadă agitată (1899-1901). Trei sunt chestiunile care îi frământă pe guvernanții bulgari: criza financiară, conflictul româno-bulgar și mișcarea macedoneană. Detaliile despre culisele conflictului diplomatic apărut în vara anului 1900 după o serie de asasinat săvârșite, la București, de activiști VMOK îi dau lui Simeon Radev prilejul de a schița portrete reușite (și corecte, per ansamblu) ale unor lideri politici români și bulgari.

Indiscutabilul talent jurnalistic al fostului diplomat bulgar, dublat de pasiunea unui adevărat istoric, sunt indicii certe ale impactului pe care aceste memorii le vor avea asupra istoriografiei din Europa de Sud-Est. Deloc întâmplător, lui Simeon Radev îi datorăm singura lucrare memorialistică despre culisele Păcii de la București (*Конференцията в Букурещ и Букурещкият мир от 1913 г.*, reeditată de câteva ori în ultimele două decenii), care a pus capăt celui de-al Doilea Război Balcanic. Iată un prilej de a aștepta, cu reală nerăbdare, materializarea acestui proiect editorial.

Daniel Cain

x

N. Iorga, *Oameni cari au fost*. Ediție critică, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu. Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, [volumul I]: volumul 1-2, [volumul II]: volumele III-IV, volumul III: *Portrete și consemnări neincluse în cele patru volume antume din „Oameni cari au fost”*, f.e., (f.l. [Craiova]: f.e., 2009, 2012), 752 + 636 pp. + 384 pp. [pe copertile celor trei volume: *prima ediție critică integrală*] ISBN 978-973-0-07140-5; 978-973-0-13202-1; 978-973-0-13372-1

În valorificarea scrierilor lui N. Iorga, cărturarul Valeriu Râpeanu, unul dintre cei mai remarcabili editori ai României ultimelor patru decenii, se prenumără, fără îndoială, printre cei mai reprezentativi. Atât prin preeminența reeditărilor, prin consecvența lor – în timp –, prin substanța studiilor introductive, prin bogăția notelor.

Volumele de față se constituie într-un veritabil regal al culturii noastre (ici-colo semnalat, din păcate, în media de azi) – printr-un efort de autentic deștelinător al publicisticii iorghiene, editorul (împreună cu soția, distinsa intelectuală și om de litere Sanda Râpeanu) restituie o parte semnificativă a scrierilor lui N. Iorga, în „prima ediție critică integrală”. În *Prezentarea ediției* (pp. 5-11), cei doi scrupuloși editori arată că cele patru volume de *Oameni cari au fost*, apărute în perioada 1934-1939 și care însumează 690 de portrete, „nu reprezintă însă totalitatea portretelor tipărite de N. Iorga în publicațiile românești, de-a lungul a treuzeci și șapte de ani. 193-1940”; astfel încât ei au „procedat la o nouă cercetare a periodicelor conduse de N. Iorga – *Neamul Românesc*, *Floarea Darurilor*, *Revista Istorică*, *Drum drept*, *Cuget Clar (Noul Sămănător)*, *Ramuri*, ca și a celor la care a colaborat – *Revista Fundațiilor Regale*, de pildă – pentru a identifica portretele care nu au fost publicate în seria celor patru volume tipărite în timpul vieții sale” (p. 5). Să reamintim: prima ediție postbelică, două volume în 1967, în colecția „Biblioteca pentru toți”, a avut 80.100 exemplare; o nouă ediție, îngrijită de Valeriu și Sanda Râpeanu, în 1975: 15.200 exemplare; la Galați în 1996, trei volume ale acelorași editori; de asemenea, în 1990, la Chișinău, publicistul Iurie Colesnic, cu portrete „în primul rând despre cărturari basarabeni”).

Ca un pios omagiu adus altor mari oameni de cultură, contemporani ai lui N. Iorga, pe coperta vol. I editorii au redat un citat din Mircea Eliade: „ca și marile sale discursuri politice, portretele d-lui Iorga sunt profetice, adică clarvăzătoare, esențiale, relevând o realitate pe care inteligența și intuiția normală nu o pot decât întrevădea”; pe cea a vol. II, din Tudor Vianu: „Portretul omului fizic și moral alcătuiește unul din sectoarele cele mai glorioase ale artei scriitoricești a lui N. Iorga”; respectiv, vol. III, Șerban Cioculescu: „D. N. Iorga este adeseori purtătorul de cuvânt al colectivității naționale”. De asemenea, editorii exprimă gratitudinea lor celui prin a cărei contribuție financiară (în lipsa, culpabilă, a instituțiilor culturale-științifice de Stat) a fost posibilă editarea volumelor: „Acum, când se încheie tipărirea primei ediții critice integrale a uneia dintre operele fundamentale ale lui N. Iorga, *Oameni cari au fost*, ne exprimăm recunoștința față de Domnul *George Costantrîn Păunescu*. Domnia sa a fost prezent pe tot parcursul procesului de cercetare și investigare, dând un sprijin efectiv elaborării acestor trei volume și asumându-și tipărirea lor în condiții grafice deosebite. Astfel a fost cu puțință ca ceea ce este numit «unul din capitolele cele mai glorioase ale artei scriitoricești a lui N. Iorga» să fie cunoscut de tinerele generații de cititori”(p. 1).

Sigur, rostul acestor consemnări nu constă decât în relevarea apariției acestei opere fundamentale a Istoriografiei noastre, despre conținutul

portretizărilor iorghiene și importanța lor exprimându-se, la timpul cuvenit, somități ale culturii noastre naționale (G. Călinescu, Mihai Berza, Vladimir Streinu, Mircea Eliade ș.a.). Așa cum arată editorul în *O monumentală operă de moralist și de artist* (pp. 13-26): „N. Iorga nu a afirmat un ideal uman abstract”, „Idealul uman al lui Iorga își are izvorul în viața cotidiană, vădind încă o dată esența gândirii sale care, refuzând un sistem prestabilit, nevoind să fie tributarul unei doctrine, o clădea pe a sa din datele realității naționale și sociale, din tradiția populară, din fapte care de cele mai multe ori nici nu ieșiseră în evidență spectaculos în timpul existenței pământești a acestor truditatori ai unui ogor ce dădea an de an roade bogate, răspândite apoi spre binele obștii” (p. 16); „Portretele vădesc un fapt trecut cu vederea atunci când se definește natura talentului lui N. Iorga: înzestrarea cu o putere de pătrundere psihologică ieșită din comun, aptă să releve cele mai profunde și mai tănuite trăsături ale unui om ce-i era bine cunoscut, puțin cunoscut sau de-a dreptul necunoscut ca persoană, ci numai prin opera sau fapta lui. În toate cele trei ipostaze se vădea aceeași disponibilitate uluitoare de a citit dincolo de aparențe și de a afla explicații unor atitudini, unui mod de a fi, unei comportări. Din însumarea acestor două calități, istoric total și scriitor psiholog, galeria de portrete se configurează ca un adevărat roman al unor experiențe paralele la prima vedere, dar care se interferează în viziunea sa asupra societății românești. *Caracterul lor predominant este autenticitatea* (subl.n.), lipsa oricăror artificii să înfrumusețeze realitatea. Omul este mai înainte de toate om în portretele lui N. Iorga, și nu acea personalitate ideală ideală pe care au transmis-o cărțile, «imagarul colectiv», sau care a fost impusă printr-o meșteșugită urzeală publicitară” (p. 22).

Vasile Sârbu, Octavian Dumitru Unc, *Istoria medicinei dobrogene* [Acad. Prof. Laurențiu M. Popescu: *Prefață*], vol. I (Constanța: Ex Ponto, 2010), 426 pp.; il. ISBN 978-973-644-973-4; 978-973-644-974-1

Autorii volumului de față nu sunt, prin pregătire profesională, istorici; ei sunt doi dintre cei mai cunoscuți și apreciați medici constanțeni (ambii – și profesori universitari), totodată fervenți publiciști – mai ales pe teme cu caracter medical, dar nu numai – și autori de tratate (profesorul Sârbu, lucrări cu caracter istoric: *Pagini din istoria chirurgiei românești*, Editura Academiei Române, București, 2002 /1162 pp. + 2 pp. *Erată*/, respectiv *Sala oglinzilor. Perfuzii contra uitării*, Ex Ponto, Constanța, 2010 /378 pp./: „Am strâns în acest volum aceste scrieri și rostiri din ultimii 17 ani”), iar prin această carte devin și talentați slujitori ai muzei Clio. Acad. Laurențiu M. Popescu, arăta în *Prefață*: „Istoria Medicinei Dobrogene reprezintă o abordare istoriografică temerară și inedită atât prin momentul apariției cât și prin concepție deoarece în literatura medicală nu există o asemenea lucrare. Cred de altfel, că trăim o adevărată «dictatură sau teroare» a istoriei care determină ca doar în timp, fără inhibiții, să poată fi redat adevărul,

aparent acoperit de pământ, de etern și de uitare. Indivizi alungați de contemporani și faptele lor sunt rechemate la lumină. Ceea ce nu și-a asumat trăirea sau conștiința semenilor își asumă, prin scriere, generațiile de după o sută, o mie sau două mii de ani. Autorii fac întoarsă calea prin vămile secolelor și trăiesc alături de doctorul Diocles la Histria în urmă cu două mii cinci sute de ani, cu medicul generalist Camille Allard, acum o sută cincizeci de ani, la Rasova sau cu doctorul Bolton, în Kiustenge la început de secol XX; ei îi înfruntă pe migratorii veniți în Dobrogea și-i întrebă de moștenirea lăsată nouă. Evocă personalități și momente pilduitoare din trecutul artei vindecării dobrogene dând o nouă semnificație devenirii neamului românesc” (p. 5).

Este o carte, în adevăr, scrisă, în primul rând, cu mult suflet, pe o bază documentară extrem de solidă – exhaustivă, se poate spune – și ea se constituie în reper tematic fundamenmtal în problematica respectivă. Practic, până acum nu a existat o monografie ca atare a istoriei medicinei în Dobrogea (acest prim volum se oprește la anul 1916). Lucrarea are două mari capitole – I. *Dobrogea – istoria medicinei până la 1878* (pp. 11-102), respectiv II. *Dobrogea între anii 1878-1918* (pp. 103-405); ambele sunt subîmpărțite tematic: II. *Repere istorice, Aspecte demografice în perioada 1878-1918, Organizarea administrativă și a serviciului sanitar în Dobrogea, File din istoria medicală constanțean (Spitalul Comunal, Spitalul militar, Farmaciile din Constanța, Laboratorul de chimie al Dobrogei, Alte spitale dobrogene), File din istoria medicală tulceană (Aspecte generale și demografice în județul Tulcea, Raport științific de mersul Spitalului Comunal Tulcea pe anul 1905, Situația sanitară a județului Tulcea în 1907, Situația sanitară între 1 septembrie 1914-1 septembrie 1915, Din istoricul asistenței medico-sociale a mamei și copilului în județul Tulcea (1878-1916), Spitalele județului Tulcea, Farmaciile tulcene), Câteva portrete de medici dobrogeni: Staur Anastasescu, Virgil Apostolescu (aromân), Lazăr D. Atanasescu (aromân), Alexandru Athanasiu, George M. Bârzănescu, Dimitrie Brăilov, Ion Cârnu, Victoria Ceapâr, Marin Constantinescu, Teodor Constantinescu, Stephan Corvin, Alexandru Diamandescu, Ioachim Drăgescu, Gheorghe Frânculescu, Ion Gancevuici, Șerban Georgescu, Adela Grossu, Ioan Hanganu, Vasile Iorgulescu, Mihail C. Isăcescu, Ioan Jalbă, Vasile Lateș, Nicolae Mardare, Ștefan Mazăre, Nicolae Mărgărint, Gheorghe Mândranu, Grigore Nădejde, Andreiu Palauz, Stoica George Petrescu-Hagi, Alexandru Pilescu, Siegfried Rosenthal, Nicolae Marinescu Sadoveanu, Hector Serafides, Ioan Spălățelu, Ion State, Gheorghe Sterie (aromân), Petre Stoenescu, Emil. R. Sturdza, Alexandru I. Suceveanu, Aurel Ștefănescu, Alexandru Tălășescu, Ibrahim Themo, Vasile Tebinca, Ion Văleanu, Iacob Vicol, Achille Zisu.*

Foarte interesante și instructive sunt conotațiile, nu lipsite de o o puternică amprentă personală (mai ales a doctorului Vasile Sârbu), autorii subintitulându-și însuflețitorul *Argument, Aboe, cititorule!* (pp. 7-10), din care redăm: „Când am scris această carte, în anul 2010, paharul suferinței neamului nostru era plin. Noi doi, vlădicile Vasile și Octavian, facem parte din rămășița aceea care speră, și în felul ei se luptă. Noi luptăm în cartea noastră cu un colț

de întuneric așternut peste medicina Dobrogei, peste acest colț frumos al Dobrogeții” (p. 7). „Cartea noastră este o pildă în sensul că putem readuce din istorie pe toți înaintașii noștri, pentru a nu degenera națiunea. Noi nu credem că este adevăr în închinarea la idoli Europei de vest, înainte de a ne fi știut și recuperat propria istorie cu tot farmecul și frumusețea ei. Să ne gândim cât de răbdători au fost doctorii Diocles, Rascanius Fortunatus (Legiunea a V-a Macedonica), Irwin Bolton, N. Sadoveanu și atâția alții până să-i aducem în paginile cărților noastre. Noi credem că am spus adevărul despre cele întâmplate și despre slujitorii sănătății din preistoria Dobroge până în anul 1916. Să nu uităm că nimeni nu știe ce este adevărul. Când Pilat l-a întrebat pe Hristos: «Ce este adevărul?» nu a primit nici un răspus. Dacă întreba «Cine este adevărul?» cu siguranță răspunsul era «Eu sunt adevărul». Din acest motiv, în acest volum și în cele ce vor urma, pentru a afla adevărul vom așeza în pagini documente și oameni. Ele și ei sunt adevărul, noi înșine neștiind ce este adevărul” (pp. 7-8). „Am păstrat mereu firul istoric, în el înglobând firul medical pentru că au existat neconținut două nivele medicale: unul elevat și unul popular. Dacă materialele folosite ne-au conferit inexactități, nu este cazul să-i incriminăm pe antemergătorii noștri. Medicina înfloritoare a antichității a ajuns la un climax autentic în epoca otomană a Dobrogei” p. 9. „Cartea noastră fiind finită într-un spațiu infinit, este desigur incompletă. Nu știm și nu cred că noi doi am fi fost îndrituiți să scriem această operă. Nici nu credem că altcineva nu o poate face mai bine decât noi doi. Poate farmecul acestei opere este tocmai neterminarea ei, lăsarea unui spațiu pentru a fi rescrisă de generațiile viitoare. Fiind practic fără limite, o istorie nu poate fi desăvârșită niciodată, nu are nici început și nici sfârșit real și precis. Desigur, putem să facem construcții virtuale. Dacă au fost patru spitale militare în Dobrogea [romană] înseamnă că erau în cele patru legiuni 28.000 militari. În fiecare legiune erau 7.000 de soldați și 17 doctori. O construcție virtuală ar fi să credem în cei 28 de medici militari dobrogeni. Noi ne-auto-asumat acest gest. N-am avut nici o constrângere. Am avut o o prezumție despre măreția epocii romane, precum și o altă prezumție despre medicina dobrogeană și regalistă (*Sic!*). Nu ne-am luptat nici o clipă cu convingerile noastre, după cum Evangheliile au apărut doar după Înălțarea Galileeanului la ceruri. Am declanșat o ofensivă (*Sic!*) informațională apelând la arhive, biblioteci, cărți, chiar și la Academie (*recte*: Biblioteca Academiei – n.n.). Ne-am autoexilat în cămarile de muncă, am acceptat durerile firești, lucrând până după miezul nopții, la rând, încă una, două ore. A fost o ofensivă și împotriva noastră. Ne-am impus un domiciliu forțat în camere nocturne, între cărți, fotografii de epocă, reviste, ziare, scrisori, albume, etc. Dacă n-am fi fost pregătiți ne-ar fi ruinat psihic. Dobrogenii s-au hrănit cu lacrimi pe pâine. Fiecare dobrogean pe limba și cugetul lui, fie el turc, tătar, armean, grec, bulgar, lipovean, evreu sau arab, român și aromân strigă privind spre mare: Bună dimineața Dobrogea mea! Bună dimineața pescăruși! Bună dimineața Ovidiule! Și nimeni nu-i oprește. Pentru fiecare om, Dobrogea este a lui, cu tot ce are ea

de câteva mii de ani. A trebuit ca tot rotindu-se soarele, să cadă lumina peste tezaurele Dobrogei și să ajungă în dreptul privirilor noastre” (pp. 9-10).

Cu asemenea trăiri sufletești, atât de intense și particulare, te-ai aștepta ca volumul să fie apropiat de un eseu. În fapt, însă, cei doi autori reconstituie, pe o bază documentară – cum spuneam – foarte solidă, trecutul medicinei în Dobrogea. Iată, de pildă, despre scoțianul Irwin Bolton (1838-1909), absolvent al „Trinity College” din Dublin, licențiat în Filozofie, Teologie și, respectiv, în Științe Medicale: „În 1871 Bolton s-a stabilit definitiv în Kiustendje, având să desfășoare o activitate medicală impresionantă până la 1909, când va fi înmormântat în cimitirul din Constanța. Între 1881 și 1887 a fost și Pro-Consul și Vice-Consul al Marii Britanii la Constanța. Doctorul Bolton a fost angajat de administrația engleză să asigure îngrijirea medicală a personalului și muncitorilor Companiei de Căi Ferate Engleze, ocupându-se și de organizarea unui punct farmaceutic al acestei companii. Dr. A.I. Bolton a fost un medic practician cu drept de practică medicală în baza Legii britanice figurând în registrele publice medicale oficiale britanice; în 1898 în «Medical Directory for 1898» Bolton apare ca medic practicant rezident în străinătate, în Lista Locală oficial și care practică medicina în România, la Kustendje. Dr. Bolton a fost astfel, unul dintre primii medici și chirurși calificați ai Constanței moderne, cu o largă apreciere din partea populației nevoiașe și care a încercat să aplice metode și tehnici terapeutice inovatoare sau chiar spectaculoase, în beneficiul pacienților săi, dovedind o bună cunoaștere a anatomiei și tehnicilor chirurgicale, timpui operatori pe care îi descrie în lucrările sale fiind de o claritate și am putea spune actualitate (parțial) impresionante. Este de menționat activitatea de publicistică științifică pe care o regăsim într-o revistă sonoră, «Lancet», patru dintre articolele sale reproducându-le mai jos pentru că le considerăm un interesant material documentar și, în același timp, o mărturie a ceea ce se întâmpla din punct de vedere medical la Constanța anilor 1880-1890” (pp. 139-141).

Carte-reper a dobrogenisticii din zilele noastre, volumul de față este, depotrivă, și un câștig pentru istoriografia națională (la o eventuală ediție revizuită, se impune ca sursele istorice din care se fac excerptele documentare să fie evidențiate ca atare în interiorul volumului, așa cum este uzual cu astfel de întreprinderi intelectuale; precum și referiri la județele sud-dobrogene Durstor și Caliacra, încorporate la Statul Român în 1913).

Mihail C. Adafini, *Sfânta lumină a învățăturii și apostolii ei. Istoria școlii pângene (1856- 2011)* (Cluj-Napoca: Qual Media, 2011), 336 pp.; il. ISBN 978-606- 92172-5-2

Și înainte de 1989, și în vremurile mai recente, cercetarea trecutului învățământului românesc s-a bucurat de atenția slujitorilor Școlii; mai ales cercetările de istorie locală au scos la iveală cititori și fapte de istorie națională

subsumate învățământului, dascăli care au înnobilit mai fiecare colț al spațiului național românesc, instituții școlare fără de existența cărora modernizarea județelor, producerea de mutații în profilul socio-mental al locuitorilor nu s-ar fi putut concepe. Iar, mai în timpurile noastre, la jumătatea secolului trecut, lichidarea cvasitotală a analfabetismului – unul dintre cele mai remarcabile fapte de creație, în folosul maselor de cetățeni, ale Statului Român în anii '50 – nu ar fi fost posibilă fără existența Școlii. O istorie din vremuri mai îndepărtate, de la jumătatea secolului al XIX-lea, și din zilele noastre – iată ce devoalează masivul volum ce merită a fi semnalat în paginile de față. Autorul se înacdrează într-o lungă listă de profesori din învățământul preuniversitar care, cu osârdie, cu pasiune și știință au dat viață trecutului școlii și al slujitorilor ei dintr-una din bogatele, în tradiții, zone istorice ale țării noastre: „Alături de eroii buzoieni și monumentele lor, de ASTRA transilvăneană și bănățeană, de boierii glogoveni sau de sintezele consacrate politicii externe românești între 1878-1914, de studiile de istorie religioasă a Banatului, de «viețile și operele» lui Nicolae Stoica de Hațeg, Alexandru Ștefulescu, Gheorghe Chițu sau Dinică Schileru, pentru a nu menționa decât titlurile apărute în ultima vreme – consemnează în *Prefață* prof. dr. Bogdan Teodorescu, secretar general al Societății de Științe Istorice din România –, cărți pe coperta cărora și-au pus semnătura colegii noștri Relu Stoica, Dumitru Tomoni, Nicu Pohoăț, Sorin Damean, Ileana Cârstea, Nicolae Magiar, soții Dorina și Gheorghe Nichifor, Andrei Pătrașcu-Popete și în aceeași direcție cu cercetarea panceană a Anei Rotaru Dumitrescu, despre învățământul românesc în Banat, și această reușită probează vitalitatea Societății de Științe Istorice, perseveranța, abnegația și dăruirea membrilor săi spre a pune în valoare și a nemuri oamenii lucrurilor lor natale și ai patriei” (pp. IV-V).

Volumul este structurat în trei capitole (ultimul este și cel mai amplu): cap. I. *Începuturile învățământului pancean* (pp. 7-36); cap. II. *Învățământul în perioada 1918-1948* (pp. 38-182); cap. III. *Învățământul în perioada 1947-2011* (pp. 183-504), urmat fiind de *Postfață* (pp. 505-507: prof. univ. dr. Ioan Scurtu), *Ilustrații* (pp. 511-524), *Bibliografie* (pp. 525-526), respectiv *Indice* (pp. 527-553). Așa cum mărturisește autorul, strădania sa „este un omagiu adus slujitorilor școlii panceane, oameni care trebuie să fie cunoscuți pentru faptele lor, pentru zbulciumul lor, pentru pasiunea și devotamentul lor. Am făcut aceste însemnări pentru dascălii și apostolii învățământului pancean și pentru a le recunoaște din timpul vieții meritele, truda, osârdia; nu vreau să fac parte din categoria celor care spun vorbe frumoase numai la mormânt. Aprecierile și recunoașterea valorii trebuie făcute în timpul vieții” (p. 3). În adevăr, cititorului i se desfășoară o amplă panoramă instituțiilor școlare și a „apostolilor” lor din arealul Panciului, fiecare școală, grădiniță, gimnaziu, liceu, casa de copii, Străjeria, organizațiile de Pionieri și, respectiv, a „Șoimilor Patriei”, olimpiadele și concursurile școlare, inspectorii și revizorii școlari, sindicatul, „personaje în marea cancelarie a educației panceane prezentate în tablouri și icoane”, elevii „cu notorietate” (dar și miniștrii Învățământului/Educației din perioada 1944-2011) – recompunând,

prin această merituosă reconstituire locală, vastul și dinamicul tablou al învățământului național din ultimul secol și jumătate. Și se dau numeroase exemple; după înfăptuirea Marii Uniri, „Revizoratul Școlar cerea învățătorilor la începutul anului școlar 1920/1921 să învețe pe copii corurile «Trăiască Regele!», «Deșteaptă-te Române!», «Pe-al Nostru Steag», «La arme!» și patru coruri populare pe două și trei voci. Se mai propunea învățătorilor o excursie de 10 zile în Ardeal, în vacanță, pentru cunoașterea noului teritoriu unit cu Țara-Mamă. Ministerul insista și pentru înființarea cursurilor de adulți are să aibă două secții: una pentru analfabeți și alta pentru cei care doresc să-și completeze cunoștințele pentru ciclul primar. Cursurile erau și pentru femei” (p. 84); „Anul școlar 1939-1940 poate fi socotit un an de tranziție de la normalitate, la dezastrul colii păncene cea avea să urmeze începând cu noul an școlar 1940/1941. Normalitatea a fost zdruncinată de lungile și dese concentrări militare la care au fost chemați bărbații învățători” (p. 107).

Autorul nu are, cum se vede din osatura structurală a volumului, păgubitoare idiosincrazii ideologice ori partizane, consistența științifică – și buna-credință călăuzindu-l în patrioticul, în fapt, demers al său; nu mai puțin, volumul este – pe lângă uzualele referințe bibliografice – „armat” și de proprii și oneste consemnări memorialistice, atât de folositoare ca izvoare istorice; iată, de pildă, un aspect particular din instrucția școlară a anilor '50: „Activitățile pionierești erau planificate atât în timpul trimestrelor, cât și în vacanțele școlare. În primele două decenii (după înființarea, în aprilie 1949, a Organizației Pionierilor – n.n.), disciplina specifică organizației era foarte mare, fapt ce făcea ca și în vacanța de vară să se desfășoare activități pionierești de două-trei ori pe săptămână, dintre care, duminica dimineața în mod obligatoriu (în alte timpuri, ori pe alte meleaguri: „Școala de Duminică...” – n.n.). Partea cea mai dificilă era obligația ca trei pionieri să rămână să păzească trapelul ce flutura pe catag și după-amiaza. În aceste zile, de obicei, se desfășurau activități sportive, cultural-artistice, iar câteodată se strâneau spicele de grâu de pe câmp. Pionierii care aveau o situație slabă la învățătură puteau fi pedepsiți și prin ridicarea dreptului de a purta cravata de pionier pe timp limitat. Alegerile pionierești erau și ele verificate, democrația pionierească fiind încălcată în numele ideologiei partidului conducător. În noiembrie 1952, Consiliul Pedagogic infirma alegerea în colectivul de conducere al detașamentului de pionieri de la clasa a VIII-a a pionierului Rizel Carol, pentru motivul că «are origine socială nesănătoasă», iar elevul Pascal Ion fiind infirmat «fiu de militar deblocat»; o pionieră, comandantă de detașament, „a fost înlocuită când s-a descoperit că tatăl ei «a fost deținut»” (p. 411).

Lucrarea – bogat ilustrată – beneficiază de o relevantă *Postfață*, a profesorului Ioan Scurtu, care, după ce a parcurs manuscrisul, arată că „am trăit un moment de satisfacție intelectuală, dar și personală. Profesorul Adafini a realizat o lucrare impresionantă, nu doar prin dimensiune, ci mai ales prin excepționala bază documentară și forță de argumentare” (p. 505); consecvent cu

necesitatea relevării adevărului în Istorie, în datele sale științifice, dar și prin prin atitudini critice, domnia sa subliniază: „Evident, pentru toate aceste acțiuni distructive și aberante (în societatea românească post-decembristă –), nimeni nu a fost tras la răspundere, deoarece s-a inoculat ideea că «noi», cu toții, suntem vinovați, iar marele vinovat este «regimul comunist», pe care l-am «acceptat» și cu care am fost «complici», vreme de patru decenii. Prin această uriașă diversiune, adevărații vinovați pentru degradarea învățământului și a societății românești în general, își continuă, de peste două decenii, activitatea nestingheriți, ba chiar dând lecții de «democrație» și «europenism»” (p. 506).

Prin bogăția de informații, onestitatea ideatică și claritatea expunerii, cartea de față îmbogățește substanțial literatura de specialitate circumstanțiată istoriei învățământului românesc.

Claudiu Alexandru Vitanos, *Imaginea României prin turism, târguri și expoziții universale, în perioada interbelică* (București: Mica Valahie, 2011), 336 pp.; il., facs. ISBN 978-606-8304-40-3

Volumul de față este lucrare – Teză de Doctorat susținută la Universitatea „Ovidius” din Constanța – a cărei originalitate și consistență științifică au fost remarcate de membrii Comisiei de Doctorat. Astfel, profesorul Ioan Scurtu (coordonatorul științific) arată că „Deși se referă la problematica imaginii României prin turism, târguri și expoziții în perioada interbelică, autorul face legăturile necesare cu evoluțiile anterioare, pentru a marca situația de la care s-a pornit în 1918 și, de asemenea, continuă cu precizări privind modul cum s-au rezolvat unele probleme după 1940, ajungând uneori până în zilele noastre” (p. 5). Profesorul Ion Calafeteanu: „Autorul a abordat o temă mai rar întâlnită în cercetarea istorică din țara noastră și, atunci când, totuși, ea este prezentă este tratată fragmentar. Acest fapt – la care trebuie să adăugăm caracterul de sinteză al lucrării, amploarea și complexitatea temei – a necesitat din partea autorului o abordare interdisciplinară (subl.n.), în care analiza a luat în considerare mediul natural, stadiul de dezvoltare social-economică a societății românești, locul și rolul României în Europa și în regiune după unirea din 1918 etc. Modalitățile în care statul român – prin turism și participări la târguri și expoziții universale și internaționale – a reușit să promoveze în lume o imagine corectă a României, să arate o adevărată identitate a românilor și a țării constituie substanța acestei cercetări științifice. Meritul prezentei lucrări este acela că autorul, pornind de la studii anterioare pe care le-a îmbogățit, inclusiv cu o documentare arhivistică, a reușit, în final, să redacteze o lucrare de sinteză valoroasă” (p. 5). De asemenea, profesorul Adrian Cioroianu relevă, la rândul-i, că „lucrarea are cel puțin trei elemente de noutate: în primul rând, tema ca atare; apoi, este analiza combinată a celor două componente; în fine, un al treilea element îl reprezintă îmbinarea între analiza istorică și analiza culturală (includ

aici și relațiile comerciale, care presupun propria cultură, care este tot un «produs» istoric» (cop. IV).

Lucrarea are trei capitole, subîmpărțite tematic, precedate de o substanțială *Introducere* (pp. 11-36) – cap. I: *Noul cadru de dezvoltare al României întregite. Locul și rolul ei în Europa* (pp. 37-118); cap. II: *Modernizarea României întregite reflectată în dezvoltarea turismului* (pp. 119-211); cap. III: *Participarea României la târguri și expoziții universale și internaționale* (pp. 213-272). Cap. I, subîmpărțit: 1. *Așezarea în Europa și pe Glob. Noul statut geopolitic* (pp. 37-42), 2. *Elemente geografice de bază. „O natură umanizată”* (pp. 43-49); 3. *Din viața politică. Starea de spirit a populației. Marea dezbatere* (pp. 50-58); 4. *Realități economice. Poziția României în economia europeană* (pp. 58-72), 5. *Societatea. Aspecte ale vieții cotidiene* (pp. 72-98); 6. *Împlinire culturală. Valori europene și universale* (pp. 98-112), 7. *Context internațional. În căutarea securității și cooperării* (pp. 112-118). Cap. II, subîmpărțit: 1. *Complexitatea și valoarea potențialului turistic al României* (pp. 119-157), 2. *De la „Călător” la „Homo turisticus”. Evoluția inițiativei turistice private* (pp. 157-172) 3. *Constituirea și funcționarea Oficiului Național de Turism* (pp. 173-185), 4. *Stațiunile balneare și climatice. Perspective de dezvoltare* (pp. 185-200), 5. *Politica de promovare a turismului, în țară și în străinătate. Rezultate* (pp. 200-211). Cap. III, subîmpărțit: 1. *De la târguri la expoziții internaționale și universale, sinteze ale dezvoltării culturii și civilizației* (pp. 213-229), 2. *Expoziția Universală de la Barcelona, din 1929, prima după Războiul Mondial* (pp. 230-239), 3. *Expoziția Universală și Internațională de la Bruxelles, din 1935: „inaugurarea unei epoci de cultură și civilizație”* (pp. 239-247), 4. *Expoziția Universală de la Paris, din 1937: „Les Arts et les Techniques dans la Vie Moderne”* (pp. 247-260), 5. *Expoziția Universală de la New York, din 1939: „Înfrățirea lumii de mâine”* (pp. 260-272).

După cum se poate observa, autorul a „fixat” în sintagme din cele mai potrivite contextul-istorice conținutul fiecărei subteme abordate. Întreg textul volumului abundă de referințe documentare, citate din spusele unor personalități ale culturii și științei naționale interbelice (dar și ale unor străini) – întreaga evoluție a problematicii fiind încadrată istoricește: „Pavilioanele României Întregite (este termenul folosit cu predilecție, sintagma *România Mare* fiind parcimonios utilizată – n.n.) devin, în esență, România modernă europeană”, concluzionează autorul, atunci când se referă la Expoziția Universală de la New York (1939) (p. 271).

De asemenea, foarte temeinica documentata lucrare, cu o arhitectură atât de originală, este încheată prin *Concluzii* (pp. 273-285), *Ilustrații. Documente* (pp. 286-316), *Bibliografie* (pp. 317-331), respectiv *Abstract* (pp. 332-333) și *Résumé* (pp. 334-335) (un *Index* – ar fi fost, și el, folositor, cititorului). O sinteză a lucrării este consemnată în *Concluzii*, din care reținem, între altele: „Este imposibil să se calculeze, cu indicatori contabil-financiar eficacitatea cheltuielilor făcute cu promovarea imaginii României Întregite, deoarece nu există elemente certe de măsură – cu excepția turismului – și se dispune de date incomplete. Firește, nu puteau rămâne fără urmări pozitive, așteptate următoarele rezultate:

clasificările meritorii ale țării – și mai ales calitatea distincțiilor primite – la manifestările expoziționale universale și internaționale; sutele de mii (*recte* – tirajele titlurilor respective, care nu puteau a fi, totuși, este de crezut, de ordinul «sutelor de mii» – n.n.) de broșuri și miile (*Sic!*) de volume editate, zecile de mii de numere de ziare, cu ediții speciale sau numai cu articole dedicate; miile de fotografii, diapozitive, afișe; filmele prezentate și multele altele. În general, imaginea noii României propusă la expozițiile internaționale, din perioada interbelică – imagine compusă, în esență, din coordonatele tradiției cultural-artistice, excelenței (*Sic!*) economice, valorii peisajului natural și antropic, din zonele reprezentative – a fost receptată în componentele sale principale. Uneori, s-a ajuns până la preluarea, în presă sau în documentele oficiale ale manifestărilor expoziționale, aproape întocmai a ideilor din materialele propagandei oficiale” (p. 284).

Volumul de față se constituie într-o referință esențială pentru problematica abordată, iar „Analiza imaginii României Întregite în lume, implicat a politicii de influențare-formare a acestei imagini, se încadrează complexelor relații internaționale ale țării, locului și rolului său în Europa și se dorește folositoare celor interesați, români sau străini” (p. 285). Tocmai de aceea, traducerea în limba engleză se impune, mai ales în perspectiva întâmpinării și marcării Centenarului României *Întregite*.

Puiu Dumitru Bordeiu, *Mișcarea Legionară în Dobrogea anilor 1932-1940 în documente* [Cuvânt înainte: Prof. univ. dr. Marian Cojoc] (Constanța: Editura Muntenia, 2012), 544 pp. ISBN 978-973-692-332-6

După publicarea în 2003 a Tezei de Doctorat cu titlul *Mișcarea Legionară în Dobrogea între 1933-1941* (sub conducerea științifică a reputei cercetătoare prof. univ. dr. Viorica Moisuș), iată că autorul reia problematica respectiv într-un masiv volum documentar, despre care, în *Cuvânt înainte*, prof. univ. dr. Marian Cojoc arăta: „Volumul în sine trebuie înțeles și din perspectiva antecedentelor temporale pentru tinerii de astăzi, ca de altfel pentru multe alte categorii educate cândva într-un «anumit» spirit. Lecția documentară a intervalului istoric analizat (1932-1940) este benefică, inclusiv pentru înțelegerea evenimentelor care au marcat istoria legionarismului în deceniul al treilea (*Sic!*) al secolului trecut și trebuie racordată cauzal cercetărilor, în parte deja publicate, vizând acest deceniu. În mod evident, *cunoașterea vieții politice românești din acea vreme este cu necesitate o piatră de încercare pentru oricine* (subl.n.) și, cu atât mai mult, în privința antecedentelor extremei drepte așa cum s-a manifestat aceasta la nivelul României Mari, până în momentul constituirii Gărzii de Fier, în anul 1930” (p. 10).

Documentele (pp. 107-482) (respectiv *Lista documentelor*, pp. 81-105) sunt precedate de *Notă asupra ediției* (pp. 25-28), *Cronologie* (pp. 33-74: „Statisticile întocmite de autorități relevă existența a 59 de cuiburi legionare în Dobrogea

(29 în județul Tulcea, 25 în județul Constanța și 5 în județul Durostor), dintr-un total de 1.724 câte funcționau în 61 din cele 71 de județe ale țării. Datele reliefează evoluția lentă a legionarismului în Dobrogea, comparativ cu alte zone ale țării”, p. 42), *Bibliografie* (pp. 75-80) și, respectiv, un consistent *Studiu introductiv* (pp. 13-24).

În acesta din urmă, autorul, între altele, arată și: „Aderarea la Mișcare a anumitor segmente ale populației de origine aromână (studenți, intelectuali, țărani etc.) a fost specifică spațiului dobrogean (mai ales sudului său) între 1932-1940. Motivele acestei opțiuni pot fi găsite în nemulțumirile față de politica ambiguă, de multe ori ineficientă, dusă de guvernanți după 1934, cu privire la integrarea și protecția lor social-economică, la contracararea repetatelor atacuri ale comitașilor bulgari în zonele de graniță sau la restricțiile impuse pentru repatrierea conștraților din nordul Greciei, ce erau expuși, acolo, deznaționalizării forțate. Este un fapt îndeobște cunoscut că aromânii cu convingeri legionare au reprezentat, în perioada de mai sus, unul din cele mai dinamice și loiale grupuri din structurile dobrogene ale Mișcării. Ion Caratânase (Hârșova), Traian Puiu (Vișoara-Cobadin), Grigore Pihu (Silistra), Cola Ciumetti (Bazargic), Nicolae Bujin (Ceamurlia, județul Caliacra) sunt reprezentativi pentru militanții din această categorie. Tot cum cel puțin la fel de cunoscut este și faptul că nu poate și nu trebuie pus semnul egalității între aromânii stabiliți în Dobrogea și cei care au ales să devină și să activeze ca legionari” (p. 19). Motivațiile social-economice ale „opțiunilor” aromânilor – cei stabiliți și împrorietăriți, în general, în anii '20 în sudul Dobrogei (așa-numitul *Cadrilater*, respectiv județele Durostor și Caliacra) – sunt istoricește ca atare; este de spus, însă, că Ion Caratânase și Traian Puiu sunt daco-români (mocani); pe ultimul l-am cunoscut în anii '80, când a dorit să mă întâlnească, după ce în anuarul „Pontica” apăruse prima referire istoriografică, postbelică, la prezența Gârzii de Fier în jud. Constanța (în cadrul studiului documentar *Aspecte privind prezența organizatorică a partidelor burgheze în județul Constanța (1918-1938)* (I-II), în „Pontica”, XVII, 1984, pp. 187-197; XVIII, 1985, pp. 307-325; material documentar necunoscut/nereținut de către autor); (l-am cunoscut, de asemenea, și convorbit, tot în acei ani, la Freiburg, și pe Nicolae Bujin, citat și dânsul mai sus).

Volumul documentar de față, cu scrupulozitate și onestitate profesională conceput, este o contribuție esențială la cunoașterea fenomenului legionar în Dobrogea deceniului patru. Din multitudinea documentelor /220), relevăm o mostră: *Notă* a Inspectoratului Regional de Poliție Ploiești. Serviciul Poliției de Siguranță, dataată 7 februarie 1938: „În ziua de 2 februarie 1938, a avut loc în orașul Ostrov, o întrunire a partidului Totul pentru Țară la care au luat parte circa 100-150 de legionari macedoneni din comunele Aidemir, Frășari, General Praporgescu, Regina Maria, Gramoștea și circa 10-20 de legionari din orașul Ostrov. La ora 10.30, au mers la biserică unde au asistat la slujba religioasă în frunte cu Vanghele Petrașincu. La ora 11.30, eșind dela biserică, s'au încolonat și, cântând cântece legionare, au venit în sala de întrunire, care se afla în fața

monumentului. Neavând loc în sală, față de numărul mare ce sosise, au luat hotărârea de a vorbi afară.

Adunarea a fost deschisă de Tetcovici, croitor din Ostrov. Acesta a dat apoi cuvântul d-lui Vanghele Petrașincu, car a atacat partidele politice ce au guvernat până la venirea actualului guvern, spunând totodată cănu era momentul de a se dizolva Parlamentul, întrucât Corneliu Zelea Codreanu asigurase actualul guvern că-i va da tot concursul. A cerut asistenței de a raționa cui va da votul la 2 martie, îndemnând-o să voteze semnul legionar cu cinci puncte, care va fi pe partea a doua (a buletinului de vot – n.ed.). A spus celor prezenți că în alegerile comunale să dea votul aceloră despre cari cred că vor fi cei mai capabili pentru administrarea bunurilor comunei. A luat cuvântul apoi Aurel Teodorescu, colonist în comuna Hasan Facâ, județul Durostor, care a adăugat că vor trebui revizuite averile funcționarilor cari în mod necinstit și-au făcut avere. A luat cuvântul și studentul Constantin Colimitra din comuna Aidemir, car a atacat partidele istorice din România, spunând că atât timp cât vor exista partide politice, dreapta nu va exista. A făcut atentă asistența în vederea viitoarelor alegeri, cerând votul (pentru legionari – n.ed.). A luat apoi cuvântul avocatul Ion Alexandrescu, care le-a reproșat ostrovenilor că, deși sunt români, n’au luat parte decât 10-20 persoane la această adunare. După aceea, au fost invitați numai șefii de cuiburi, căroră avocatul Alexandrescu le-a dat instrucțiuni în vederea alegerilor. Printre cei ce au luat parte la întrunire au fost d-nii: Ion Alexandrescu, avocat din Silistra, Nicu Papahagi, avocat, Costică Șarapciu, Vanghele Petrașincu, Dumitru Tărăoiu, Constantin Florescu, surorile Naca, Dezi Șarapciu, toți din Silistra, Constantin Colimitra și Ciufecu din Aidemir, Aurel Teodorescu și Ilie Pană, brigadier silvic, din Hasan Facâ, și Mușat, elevă de liceu din Ostrov. Întrunirea a luat sfârșit la ora 14.30, în liniște. S’au cântat cântece legionare” (pp. 350-352).

Lucrarea, atât de utilă în cunoașterea evenimentelor social-politice din Dobrogea interbelică, încadrate contextului național, este întregită cu un foarte util și detaliat *Indice* (pp. 483-544).

Scrisorile Regelui Carol I din arhiva de la Sigmaringen 1878-1905. Studiul introductiv, stabilirea textului, traducerea, adaptarea și notele Sorin Cristescu (București: Paideia, 2012), 542 pp.; il., facs. ISBN 978-973-596-677-5

În ultimii ani, „redescoperirea” universului familial, dar și social-cultural și politic al reprezentanților Monarhiei în România s-a materializat într-o sumă de contribuțiuni – monografii (inclusiv traduceri), memorialistică și, mai ales, restituiri documentare. Volumul de față, „clădit” prin osârdia unui sărguincios și tenace scormonitor de documente (tânărul istoric este autorul, de asemenea, a unei *Correspondențe private a lui Carol I*, Tritonic, 2005 /496 pp./, precum și al unei apreciate *Teze de Doctorat: Carol I și politica externă a României (1878-1912)*, Paideia, 2007 /430 pp./) face parte din această recuperare a memoriei istorice:

„Scrisorile lui Carol I reflectă în egală măsură acele probleme de politică externă și internă ale României care preocupau pe rege, dar mai ales problemele de natură familială cu care s-a confruntat suveranul pe parcursul anilor 1878-1905 și, de asemenea, preocupările sale artistice legate de amenajarea castelelor de la Peleş, București și Cotroceni, unde fratele său Leopold i-a fost, categoric, cel mai important și mai de încredere sfătuitor” (p. 6).

Cele 297 de scrisori sunt precedate de un consistent *Studiu introductiv* sau *Regele Carol I, contemporanul nostru* (pp. 5-28), la capătul căruia autorul consemnează: „Scrisorile regelui către fratele său Leopold și către mama sa relevă mai mult decât cele publicate de noi în anul 2005: latura sa umană, preocupările de familie și trăirile afective. Dacă până acum memoriile reginei Maria erau izvorul cel mai important pentru viața familiei regale din acei ani, aceste scrisori ne arată acum și punctul de vedere al regelui Carol I. În final rămânem cu aceeași impresie despre rege – *se arată încredințat editorul* –, aceea a unui om preocupat exclusiv de problemele politicii României, dar pentru care «țara» era formată numai din elita politică. Scrisorile regelui sunt o ilustrare a ceea ce a scris cândva Nicolae Iorga, anume că «strămoșii noștri trăiesc întotdeauna: ori ca o dojană, ori ca o binecuvântare»” (p. 28).

Marea majoritate a scrisorilor sunt trimise fratelui său Leopold (prima: 27 februarie/11 martie 1878; ultima: 17/30 aprilie 1905), așa cum rezultă – rezumativ – din *Lista scrisorilor* (pp. 29-35). Câteva exemple – 18/31 mai 1903: „Am reglementat acum enormele datorii ale copiilor. În decurs de cinci ani au cheltuit cu peste un milion de franci în plus față de veniturile lor. Nando avea un depozit de 300 de mii de franci la banca românească care se formase în anii în care ei locuiseră cu mine. S-a dus această frumoasă rezervă, în plus le-am plătit datorii restante în valoare de 516 mii de franci și le-am dat în fiecare an sume cuprinse între 50 și 60 de mii de franci. Anul trecut pentru călătoria în Anglia le-am dat 70 de mii de franci. Acum am pusă să se elaboreze un buget adevărat ale cărui cheltuieli se cifrează la aproximativ o jumătate de milion de franci. Deoarece veniturile lor sunt de 380 de mii de franci [anual], le voi mai da un supliment de o sută de mii de franci, dar le-am declarat la modul cel mai categoric că de acum înainte nu le voi mai plăti nicio datorie” (pp. 491-492); 27 martie/8 aprilie 1881: „Entuziasmul care domnește în toată țara este de nedescris, iar omagiile, într-adevăr emoționante, nu se mai sfârșesc. Suntem aproape sufocați de felicitări și foarte oboșiți de atâtea felicitări și de toate solicitările”; „Pe 10/22 mai va avea loc sărbătoarea oficială a proclamării Regatului la care va participa toată țara și toată armata; dacă va fi încoronare, mirungere sau cine știe ce altă ceremonie, asta încă nu s-a fixat. Pentru cea dintâi insistă Camerele, dar eu mă voi opune energic căci dacă aici ar face desigur o impresie profundă, în străinătate ne-ar face caraghioși” (p. 72); 17/30 aprilie 1905: „România este singura țară în care domnește liniștea și ordinea, în vreme ce peste tot, în jurul nostru, se adună norii amenințători de furtună și se așteaptă complicații grave. De aceea Europa ar trebui să-mi fie recunoscătoare

că eu guvernez aici cu prevedere și înțelepciune și țin în frâu pasiunile politice” (p. 523); 24 iunie/5[6] iunie 1894: „Mă gândesc că la sfârșitul lui iulie să plec de aici, să omiau pe elisabeta de la Segenhaus și apoi, trecând prin Umkirch, să mă duc cu ea la Ragaz unde am închiriat toată vila în care am stat anul trecut. Contez pe faptul că ne vei putea vizita acolo și *nu doar pentru o scurtă vreme* și că va veni și scumpa noastră Mamă. Am nevoie absolută de o cură mai lungă (din 10 august până pe 12 septembrie) căci nu mă simt deloc bine. La sfârșitul lui septembrie am marile manevre în Moldova, așa că până atunci trebuie să pot călări din nou, ceea ce la ora actuală îmi este peste putință. Din păcate simt cum îmbătrânesc și peste tot apar mici beteșuguri” (p. 317); 17/30 aprilie 1905: „La orizontul Orientului european fulgeră întruna. Ferdinand al Bulgariei s-a întors, în fine, în țara sa, după o lungă absență purtând în inimă dorința de a se face rege, numai că deocamdată bulgarii sunt cei care nici nu vor să audă de așa ceva. Aceștia sunt politicieni pragmatici și cer ca mai întâi să se rezolve problema macedoneană. Evenimentele din Creta ar putea să acționeze molipsitor, de aceea puterile sunt hotărâte să nu permită nicio schimbare, dar din cauza aceasta poziția prințului grec va fi foarte serios zbuciumată. Grecia face o politică mizerabilă, care se decide pe străzile și în lovalurile din Atena, încât au ajuns să-și bată joc de bunăvoința puterilor. Și noi ne-am certat cu Grecia deoarece presa ei jechoasă ne atacă în modul cel mai josnic din cauza intereselor nîn Macedonia. Poarta [Otomană] și toți ambasadorii de la Constantinopol sprijină pe față acțiunile noastre în pensinsula Balcanică, care mai atenuază din influența celorlalte naționalități. Rusia, în pofida războiului ei nenorocit și a situației interne amenințatoare, ne manifestă cea mai mare prietenie și preferă acolo mai curând influența noastră decât cea a bulgarilor” (p. 525).

Completat cu un foarte util *Indice de nume* (nenumărat [pp. 529-538]), bogat ilustrat, îngrijit cu devoțiune și profesionalism exemplar de Sorin Cristescu se constituie într-o contribuție documentară dintre cele mai însemnate la cunoașterea istoriei Monarhiei în România, a istoriei noastre naționale în Epoca Modernă.

Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, *Ioan Pelivan părinte al mișcării naționale din Basarabia*. Ediția a II-a, revăzută și completată. Cuvânt înainte de Corneliu-Mihail Lungu. Postfață de Eugenia Danu (Chișinău: Notograf Prim, 2012), 416 pp., il., facs. ISBN 978-9975-4339-0-7

Literatura istorică dedicată personalităților care au făurit, în 1918, Marea Unire a fost săracă în privința celor din Moldova de peste Prut; în ultimele două decenii, însă, au apărut lucrări de referință în acest sens – între ele și cea de față, dedicată „părintelui mișcării naționale din Basarabia”, cum îl socotesc autorii pe Ioan Pelivan, cel care avea să-și afle sfârșitul, precum un mucenic, în închisoarea de la Sighet. „Dedicăm această monografie unuia dintre cele mai strălucite figuri românești din provincia dintre Prut și Nistru – Ioan Pelivan (1876-1954), pe

care, nu întâmplător l-am denumit părinte al mișcării naționale din Basarabia. Despre acest lucru – *arată autorii în Introducere* – s-au pronunțat personalități proeminente ale istoriei și culturii naționale. Marele istoric Nicolae Iorga aprecia că, «pentru noi români, Pelivan era toată Basarabia». La rândul său, istoricul și profesorul Ion Nistor considera că «Ioan Pelivan a fost părintele ideii naționale românești în Basarabia», iar profesorul și publicistul Petre V. Haneș nu ezita să formuleze concluzia că «generației lui Ioan Pelivan se datorește întregirea României spre Răsărit» (p. 15). La rândul său, profesorul Corneliu-Mihail Lungu, relevă, în *Cuvânt înainte*, că „inițiativa trebuie continuată și ediții de documente, sau monografii pot și trebuie să fie consacrate tuturor luptătorilor și făuritorilor unirii românilor, fie ei basarabeni, bucovineni, ardeleni ori bănățeni” (p. 13).

Cuprinzătorul volum (416 pp.) este amănunțit structurat, în 20 capitole (subfragmentate) – cap. I. *Originea. Familia. Satul de baștină* (pp. 27-35); cap. II. *Studiile primare și secundare* (pp. 36-43); cap. III. *Student la Facultatea de Drept a Universității din Dorpat (1898-1903)*; cap. IV. *Pe frontul publicistic* (pp. 59-69); cap. V. *Un deceniu de activitate la Bălți (1907-1916)* (pp. 70-74); cap. VI. *Protestul lui Ioan Pelivan de la 1912* (pp. 75-81); ap.VII. *În vâltoarea războiului mondial. Rolul lui Ioan Pelivan în evenimentele preliminare Unirii Basarabiei cu România* (pp. 82-90); cap. VIII. *Ioan Pelivan, candidat la postul de președinte al Sfatului Țării* (pp. 91-95); cap. IX. *Inaugurarea Sfatului Țării și rolul lui Ioan Pelivan* (pp. 96-102); cap. X. *Ioan Pelivan, la cârma politicii externe a Republicii Democratice Moldovenești (1917-1918)* (pp. 103-111); cap. XI. *Ioan Pelivan în vâltoarea evenimentelor din 6 ianuarie 1918* (pp.112-118); cap. XII. *Intrarea armatei române în Basarabia* (pp. 119-125); cap. XIII. *Basarabia alege Unirea* (pp. 126-142); cap. XIV. *Ioan Pelivan la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)*; cap. XV. *Viața și activitatea lui Ioan Pelivan în perioada dintre cele două războaie mondiale* (pp. 160-203); cap. XVI. *Drama Basarabiei, din anul 1940* (pp. 204-213); cap. XVII. *Ioan Pelivan, întemnițat în închisoarea din Sigbet* (pp. 214-228); cap. XVIII. *Avatarurile arhivei lui Ioan Pelivan* (pp. 229-232); cap. XIX. *Reînhumarea osemintelor lui Ioan Pelivan în cimitirul mănăstirii Cernica* (pp. 233-235); cap. XX. *Numele lui Ioan Pelivan în posteritate* (pp. 236-238).

Autorii desfășoară, prin arhitectura cărții, o veritabilă expunere a vieții și activității acestei personalități tragice, prin sfârșitul avut, a neamului nostru, punctând, de fiecare dată, și cadrul social-istoric al verii; pe larg sunt prezentate – cronologic și tematic – lucrările scrise de acesta (antume și postume). „Nu trebuie să ne uimească faptul că mulți dintre preoții basarabeni care au absolvit Seminarul Teologic până în 1917 nu au avut ocazie să vadă carte românească decât după Unire. În acest sens – *arată autorii în contextualizarea cadrului istoric aferent Rusiei Țariste* –, Ioan Pelivan a avut un mare noroc de colegul său de seminar Vasile Spânu, care era cu doi ani mai mare, dar cu care stătea în aceeași gazdă. Aflat în afara supravegherii conducerii seminarului, acesta reușise să procure gramatica și creștomația română a lui Ioan Donceț. Fiind elev încă în clasa a II-a sau a III-a a Seminarului, tânărul Pelivan s-a înfruptat din această

«primă carte românească», «a găsit ceva notițe despre gramatica, literatura și istoria românilor». «Țin minte, scria ulterior Ioan Pelivan, că nici o poezie rusă din câte învățasem sau cetisem până atunci nu mi-a mers la inimă așa cum a mers balada sau (loc gol în manuscris, probabil, *doina* vroia să scrie memorialistul, dar pentru moment a avut un lapsus de memorie – n.n. [notă a celor trei coautori]), aflate la Doncev. Era ceva rupt din sufletul meu, din sufletul moldovanului» (pp. 9-40).

Această conștientizare etnică avea să-l călăuzească pe marele și onestul român Ioan Pelivan în întreaga activitate social-culturală și politică și, așa cum scriu autorii, „El ne-a lăsat spre cunoaștere, neuitare și afirmare în demnitate următorul îndemn: «Tineretul nostru studios să cerceteze cât mai mult trecutul nostru moldovenesc din Basarabia, de sub stăpânirea rusească. Îl asigur că, în arhivele particulare și ale Statului, va găsi fapte și episoade, cu care se poate mândri întreg neamul românesc. Să se știe că fără studierea trecutului, nu se poate dezvolta nici conștiința, nici sentimentul de demnitate și de mândrie națională» (p. 22). Nu insistăm asupra conținutului, lucrarea trebuind a fi „studiată” de către toți cei care simt românește, și căroră acum, în preajma Centenarului Marii Uniri, li se incumbă în a readuce în memoria generațiilor de azi pe corifeii acesteia, din toate colțurile spațiului românesc. Să amintim, totuși, un moment post-mortem, cu multiple semnificații, așa cum, cu pietate, îl redau, întru nemurire, autorii: „Ceremonia reînhumării osemintelor lui Ioan Pelivan a avut loc la 4 aprilie 1976. Câteva zile mai înainte, la 1 aprilie, se împlinise o sută de ani de la nașterea marelui luptător național. Cu această ocazie, a fost oficiată o slujbă de pomenire, de către 12 preoți, cu un cor reputat, în prezența unei mari mulțimi, majoritatea fiind basarabeni, dar nu au lipsit nici prietenii transnistreni. În legătură cu acest eveniment, organele de Securitate au întreprins măsuri pentru a cunoaște din timp conținutul alocuțiunilor și a-i determina pe vorbitori să se limiteze în cuvântul lor la activitatea profesională a lui Pelivan, «fără a se referi la pretenții teritoriale și alte aspecte politice tendențioase». Au ținut discursuri preoții Vasile Țepordei și Dumitru Balaur, tovarășul de luptă și «fratele» de suferință de la penitenciarul din Sighet, profesorul teolog Constantin Tomescu, fostul deputat în Sfatul Țării, prietenul de familie Elefterie Sinicliu, Tudor Grossu și alții. Din partea lui Pantelimon Halippa, a fost citită o scrisoare în care erau evocate valențele multiple ale personalității lui Ioan Pelivan. Potrivit unei note a Securității, din 14 aprilie 1976, una din coroanele puse atunci la mormânt, având inscripția «Din partea prietenilor transnistreni» ar fi dat naștere la un protest al unei «ambasade», care s-a sesizat de conținutul inscripției. Era vorba, evident, despre ambasada U.R.S.S., care la rândul ei a monitorizat ceremonia de reînhumare. Discutând acest aspect cu un apropiat al său, Halippa a spus că un protest ar fi putut fi îndreptățit dacă în inscripția de pe panglică se punea «românii transnistreni» în loc de «prietenii transnistreni»; așa, vorbindu-se de «prietenii transnistreni», se face referire numai la relații personale ale lui Pelivan, fără nici o posibilitate de

generalizare. Ca și ceremoniile funerare ale altor fruntași ai mișcării naționale – *subliniază cu îndreptățire autorii* –, reînhumarea osemintelor lui Pelivan a constituit o ocazie potrivită *pentru a se reaminti de visul basaraben* (subl.n.)” (pp. 234-235).

Acest valoros volum, încărcat cu o simbolistică istorică, afectiv-memorială și de suflet atât de prețioasă pentru toți coetnicii martirului de la Sighet, este întregit de *Schițe biografice* (pp. 239-274), *Bibliografie* (pp. 275-284), bogate și sugestive *Anexe documentare* (pp. 285-378), *Indice de nume* (pp. 379-404), precum și de o *Postfață. Note la lectura cărții* (pp. 405-411), semnată de Eugenia Danu, „doctor în istorie”.

Ioan Mîtreă, *În descendența lui Pârvan* (Bacău: Editura Babel, 2012), 340 pp.; il. ISBN 978-973-7888-37-2

Autorul volumului de portrete (și interviuri) dedicate unor iluștri reprezentanți ai Istoriografiei naționale, este el însuși unul dintre valoroșii istorici-arheologi ai generației sale (n. 4 aprilie 1937). Și, totodată, unul dintre slujitorii „cu conștiință” nu doar profesională – după cum o devoalează și paginile de față. Readucerea, mai întâi, în memoria celor de astăzi a personalității lui Vasile Pârvan: „Cel care a formulat primul program de cercetare modernă în arheologia românească, care a format o «cohortă» de tineri arheologi de nivel european și a întemeiat școala modernă de arheologie în țara noastră, iar prin opera sa fundamentală *Getica* ne-a restituit un mileniu din istoria noastră străveche și prin alte câteva lucrări a fixat coordonatele romanizării Daciei și a descifrat liniile directoare ale evoluției procesului istoric de la daci la daco-romani și de aici la români, este și va rămâne un model de cărturar, în primul rând un model de arheolog și istoric” (p. 7).

Cu pietate, fără conotații encomiastice și cu exactitate de arheolog, profesorul și cercetătorul băcăuan Ioan Mîtreă fixează, cu talent și în cunoștință de cauză (i-a cunoscut și a colaborat cu ei), locul în Istoriografia națională a câtorva „descendenți” ai lui Pârvan – *Ion Nestor* (1905-1974) (pp. 115-129), *Mircea Petrescu-Dâmbovița* (pp. 131-154) (13 mai 2013), *Dumitru Protase* (n. 1926) (pp. 155-180), *Iulian Antonescu* (1932-1991) (pp. 181-221), *Dan Gh. Teodor* (n. 1933) (pp. 223-248), *Alexandru Zub* (n. 1934) (pp. 249-267), *Răzvan Theodorescu* (n. 1939) (pp. 269-281), *Ioan Scurtu* (n. 1940) (pp. 283-314), *Victor Spinei* (n. 1943) (pp. 315-338). „Ion Nestor este un autentic creator de școală în arheologia românească asemeni ilustrului său magistru, Vasile Pârvan. Dacă *Vasile Pârvan este considerat creatorul școlii moderne de arheologie în țara noastră*, unul din străluciții săi discipoli, *Ion Nestor* este cel care a accelerat cercetarea în domeniul arheologiei pre- și protoistoriei, fondată în primul rând de Ioan Andrieșescu, ridicând-o la nivelul standardelor europene, și cu certitudine *este creatorul școlii de arheologie medievală în țara noastră*” (p. 115); „profesorul Mircea Petrescu-Dâmbovița este și va rămâne creatorul școlii moderne de arheologie de la Iași,

cu ramificații benefice în întreaga Moldova și nu numai. Tot ce a dat mai bun arheologia din Moldova în ultima jumătate de secol este rezultatul activității unei întregi «cohorte» de specialiști formați, mai ales, sub îndrumarea celui sărbătorit [la 21 mai 2005]; fiecare în parte și toți la un loc poartă, într-o măsură mai mică sau mai mare, «pecetea» profesorului Mircea Petrescu-Dâmbovița” (p. 132); „Ca arheolog, epigrafist și numismat, în fapt ca cercetător științific complet în domeniul antichității, Dumitru Protase a dovedit o capacitate de muncă deosebită, o *muncă de tip benedictin* (subl.n.). Se poate spune că și-a însușit din tinerețe un adevărat cult al muncii, mergând pe urmele unor înaintași celebri pe acest drum, începând cu V. Pârvan, care a avut un cult al muncii rar întâlnit în spațiul românesc” (p. 165); totodată, „De o modestie rar întâlnită în vremurile noastre, așa cum îi stă bine unui autentic savant, formator de discipoli și model demn de urmat, Dumitru Protase a cultivat bunele relații de colaborării săi și cu specialiștii din țară, dar și din străinătate, în lumea savantă a arheologiei europene, în special în cercurile marilor specialiști în istoria și civilizația romană” (p. 165); „Cel care a văzut lumina zilei în «Moldova de sub munte», la Piatra Neamț, în ziua de 26 iulie 1932, Iulian Antonescu, s-a înscris în istoria culturii românești ca un slujitor credincios și activ. Viața sa înflăcărează ca o viață «plutarchiană», pentru a folosi formula fericită a lui G. Călinescu în caracterizarea lui Vasile Pârvan, creatorul școlii românești de arheologie din România” (p. 181). „Ca unul care l-am ascultat de sute de ori la cursurile ținute studenților (fiindu-i asistent), în sesiunile științifice, în nenumăratele conferințe, nu exagerăm dacă afirmăm că Iulian Antonescu a fost unul din cei mai mari oratori ai celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, un iscusit meșter al cuvântului rostit, numele său stând cu demnitate și îndreptățire alături de marii corifei ai elocinței românești, din rândurile cărora amintim doar pe Take Ionescu, N. Iorga, V. Pârvan, Nicolae Titulescu și G. Călinescu” (p. 196). Adrian Rădulescu, „Iulian Antonescu a fost de departe, în meteorica sa viață, o ilustră creație circumscrisă spectrului de valori eminente. Se detașa cu mult de valorile normale ale mediei umane, venea din orizonturi neobișnuite” (p. 215); „Ca arheolog cu vastă experiență profesorul Dan Gh. Teodor a contribuit la formarea multor discipoli, a modelat în mare măsură o sumă importantă de arheologi și nu credem că exagerăm afirmând că este un creator de școală arheologică, în fapt un mare specialist care a contribuit decisiv la dezvoltarea școlii al cărui fondator rămâne Ion Nestor – școala de arheologie medievală timpurie din țara noastră” (p. 233); „rămâne ca un bun de mare preț pentru istoriografia și cultura românească remarcabila contribuție științifică a prof.univ.dr. Dan Gh. Teodor la cunoașterea istoriei și culturii daco-romane și vechi românești din epoca secolelor IV-XI” (p. 236); „În breasla istoricilor români din ultima jumătate de secol dacă am căuta un exemplu reprezentativ, devenit în timp un model, care s-a dăruit total, cu o tenacitate impresionantă, pe o linie consecventă și mereu ascendentă, imun la derapaje și nedispus la compromisuri politice, ideologice sau profesionale, acesta este, fără îndoială,

academicianul Alexandru Zub. În «republica istoricilor» din țara noastră, Al. Zub este astăzi un mare senior, un reper de comportament moral și profesional” (p. 249); „Răzvan Theodorescu este azi o autoritate științifică de mare prestigiu în istoriografia românească și europeană, o voce originală, autorizată, ascultată cu interes, care a remodelat, cu argumente științifice convingătoare, noi coordonate ale civilizației românești și balcanice văzute în interdependența lor cu arta culturală europeană. Prin stilul său de muncă științifică, prin profunzimea și orizontul gândirii, prin obiectivele și conținutul valoros al operei sale remarcabile, Răzvan Theodorescu confirmă tradiția întemeiată de N. Iorga, V. Pârvan și Gh.I. Brătianu, precum și efortul acestora de integrare a istoriei și civilizației românești în istoria și civilizația europeană și universală” (pp. 281-282); „Magistrul Ioan Scurtu este o personalitate marcantă a elitei istoricilor români din ultima jumătate de secol, cunoscut în primul rând de cele aproape 50 de generații de studenți ai Facultății de Istorie din cadrul Universității București, cărora le-a fost dascăl, cunoscut și apreciat în lumea istoricilor români și străini, dar și de numeroși pasionați de istorie care, din fericire, încă mai există” (p. 283) „Pe drumul deschis de N. Iorga și Gh.I. Brătianu, istoricul Ioan Scurtu are remarcabile contribuții științifice privind integrarea istoriei românilor în istoria universală, cu un accent firesc pe integrarea în istoria spațiului sud-est european, având, în fapt, ca obiectiv o mai bună cunoaștere și înțelegere a locului și rolului poporului și statului român în Europa” (p. 289); În a doua jumătate a secolului al XX-lea, „s-a format în timp o a doua generație de arheologi medievaliști, unii dublați de excelente calități specifice unor istorici medievaliști, din rândul cărora s-a afirmat și detașat, ajungând azi un nume reprezentativ pe plan național și internațional, în domeniul pe care îl slujește cu pasiune, credință, talent și tenacitate benedictină, prof. univ. dr. Victor Spinei, membru corespondent al Academiei Române” (p. 316).

Florin C. Stan, *Situația evreilor din România între anii 1940-1944* [Prefață: Prof. univ. dr. Ion Calafeteanu. Postfață: Conf. univ. dr. Silviu-Marian Miloiu], Argonaut (Cluj-Napoca: Argonaut, 2012), 536 pp.; il., facs., h.,   tabele.
ISBN 978-973-109-408-3

Masivul volum de față (536 pp.), la origine Teză de Doctorat (coordonator științific, prof. univ. dr. Ion Calafeteanu) abordează una dintre cele mai „disputate” probleme ale istoriei recente, pe marginea căreia s-au publicat – inclusiv în cadrul contextului mai ales – numeroase studii și solide monografii documentare, ce ne prezintă situații complexe din timpul ultimei mari conflagrații mondiale, în particular situația etniei evreești. Autorul „ne prezintă, pe de o parte, adevăruri dureroase, întâmplare cu trei sferturi de secol în urmă pe pământ românesc și nu doar aici, care îl vor face pe cititorul de azi să se revolte și chiar să exclame că «Așa ceva nu se poate» (dar s-a putut!). Pe de altă

parte – *consemnează în Prefață profesorul Calafeteanu* –, același cititor va găsi în lucrare întâmplări, gesturi, atitudini luminoase, umane, frumoase, petrecute tot în urmă cu trei sferturi de secol, la fel de adevărate și săvârșite tot de către români...” (p. 7). Conștient de sensibilitatea subiectului tematic, onestul autor relevă încă de la începutul lucrării: „Subliniem că, prin această cercetare, nu am urmărit să oferim vreo contrapondere sau replică la nici un studiu tematic aferent problematicii abordate. Precizăm că suntem conștienți de amplitudinea temei, informația oferită în cadrul studiului putând fi îmbogățită cu date suplimentare, abordarea noastră nepropunându-se a fi o tratare exhaustivă a problematicii, imposibil de realizat pe parcursul unei singure lucrări. Am încercat însă esențializarea informației în vederea radiografierii cât mai apropiate de realitate a situației etniei evreiești din România anilor 1940-1944” (p. 11).

Și, în adevăr, se poate spune, la finalul parcurgerii bogatului documentar concretizat în acest volum, că autorul l-a realizat la un nivel științific superior, fără *parti-pris*-uri, având acuratețea cercetătorului cu simț de răspundere profesională și onestitate: „Dacă istoria contemporană a oricărei societăți se studiază mai dificil decât oricare altă perioadă a trecutului, oamenii fiind relativ apropiați de evenimente și tinzând să fie părținitori în judecăți, cu atât mai mult se verifică acest lucru când apare în prim-plan alteritatea. Astfel, principiul clasic al studierii istoriei, *sine ira et studio*, se verifică anevoie în cazul contemporaneității. Totuși, istoria este una singură. Pornind de la acest considerent, nu trebuie să fim de acor cu segregări de genul «istorici evrei»/«istorici neevrei» sau «adevărați istorici, activi»/falși istorici. Dincolo de o anumită polemică în domeniu, acest lucru poate fi tradus uneori prin împărțirea lumii istoricilor în tabere adverse, uneori foarte greu de conciliat. Responsabilitatea istoricului – *arată autorul într-un aprofundat și relevant microeseu ce ia în discuție responsabilitățile științifice și etice ale slujitorilor lui Clio în zilele noastre* – rămâne însă suverană și crește în măsura în care dispoziția se trece de interpretarea unor înfruntări diplomatice sau conjuncturi specifice istoriei relațiilor internaționale, îndreptându-se către ceea ce a însemnat cu adevărat războiul, un infern pentru nenumărați oameni nevinovați, copii, femei, bătrâni, situați departe de politica vremii. Cum, în nici o condiție, crimele nu pot avea justificare orice expunere care încearcă acest lucru, fie în cadrul mai larg al suferinței generalizate provocate de înfruntările politico-militare, fie ca urmare a unei interpretări simpliste de tip *cauză-efect*, privează scrisul istoric de contribuții echidistante” (pp. 36-37). Sunt reflexii ale unui serios profesionist, care se regăsesc în cuprinsul elaborării lucrării, așa cum arată în *Postfață* și profesorul Silviu-Marian Miloiu: „Metodologia utilizată de cercetător combină analiza diacronică a evenimentelor, cu studierea comparativă a acestora, prin raportare la tratamentul «chestiunii evreiești» în alte state europene, sau prin comparația statutului evreilor la vest și est de Prut, precum și la vest și est de Nistru, ca metodă instituțională, vizând rolul și funcțiile diferitelor instituții în tratamentul

aplicat evreilor, și cu cea legislativ-normativă vizând statutul legal al acestei minorități prigonite” (p. 464).

Lucrarea are 11 capitole (subîmpărțite tematic) – cap. I. *Evreii din România anilor 1940-1944 în istoriografie* (pp. 15-42); cap. II. *Schiță privind trecutul evreilor în spațiul românesc de la începuturi până în anul 1940* (pp. 43-80); cap. III. *Statutul juridic al evreilor în perioada regimului antonescian* (pp. 81-110); cap. IV. *Opțiunile politice ale evreilor din România în timpul celui de-al Doilea Război Mondial* (pp. 111-140); cap. V. *Evenimente și aspecte care au marcat situația evreilor din România între anii 1940-1944* (pp. 141-192); cap. VI. *Evreii din Basarabia* (pp. 193-244); cap. VII. *Situația evreilor din Bucovina* (pp. 245-284); cap. VIII. *Aspecte privind situația evreilor din Transnistria sub administrația românească* (pp. 1941-1944) (pp. 285-324); cap. IX. *Biserica Ortodoxă Română și evreii în perioada celui de-al Doilea Război Mondial* (pp. 325-356): „Referindu-ne la atitudinea față de evrei, determinată de oamenii Bisericii – instituție care a susținut «războiul sfânt» –, cler înalt sau preoți misionari, aceasta nu poate fi nicidecum generalizată, în nici un sens, manifestările fiind diferite de la caz la caz, în funcție de cultura teologică a preotului, dar și de umanismul său. Notăm că din acea vreme sunt documentate fapte, recunoscute mai târziu de către evrei, în care preoții au venit în sprijinul acestora, scutindu-i de anumite rigori impuse pe linie de stat. De asemenea, în privința Patriarhului Nicodim, activitatea acestuia împotriva unor măsuri discriminatorii, precum introducerea semnului distinctiv, arată că nu se poate vorbi de «o tăcere a patriarhului»” (p. 447); cap. X. *Lagărele de muncă și de internare. Munca obligatorie* (pp. 357-394); cap. XI. *Emigrarea evreilor prin portul Constanța între 1940-1944* (pp. 395-444).

În mod oarecum atipic, lucrarea are *concluzii* în mai multe limbi (engleză, franceză, germană, rusă) plasate la finele fiecărui capitol (de la o treime de pagină, până la peste 1 pagină fiecare), dar și *Concluzii generale* (pp. 445-448) și în limbi străine (pp. 449-462) (engleză, franceză, germană – câte 4 pagini fiecare; respectiv în limba rusă – 2 pagini): „Studierea temei presupune recunoașterea antisemitismului declarat și practicat de către autorități, a execuțiilor cărora le-au căzut v victime nenumărați evrei în Bucureștiul evenimentelor derulate în cursul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, în Iașiul Progromului din iunie 1941 și a măsurilor sinistre care au urmat prin hotărârea autorităților de a evacua municipiul Iași de populația evreiască prin organizarea transporturilor care au rămas în amintire ca «trenurile morții», a calvarului greu de imaginat provocat de deportarea dincolo de Nistru a populației evreiești din Bucovina de Nord, Basarabia și nordul Moldovei, în anul 1941-1942, a tragediilor petrecute în Transnistria sub patronajul administrației civile și a autorităților militare și jandarmerești locale, a consecințelor aplicării legislației care a limitat prezența și afirmarea evreilor în cadrul societății românești, dar și a unor realități distincte, precum tolerarea emigrării în și spre Palestina, manifestările organizațiilor sioniste și a altor curente politice, atitudinea liderilor etniei evreiești, nenumărate situații particulare...” (p. 445). De asemenea: „Nenumăratele victime ale acestei

populații înregistrate în acei ani, foarte greu de aproximat – s-a apreciat că cifra acestora s-ar plasa între 280.000 și 380.000 de evrei români, dar și ucraineni –, secerate într-un destin brutal, nedrept și profund inuman, într-o perioadă în care toleranța și prejudecățile au alimentat reacții în contradicție flagrantă cu orice norme de conviețuire civilizată și judecată rațională a faptelor, ne împiedică să afirmăm astăzi, că în România anilor 1940-1944 situația evreilor a reprezentat, în toate sensurile sale, dovada afirmării toleranței regimului politic din acea vreme” (p. 448).

În încheierea concluziilor, merituosul și meticulosul autorul subliniază „că *evreul internat, evreul deportat, evreul exterminat, evreul supus muncii forțate, evreul emigrant, evreul ilegalist* și, din nou, *evreul exterminat...* sunt tot atâtea chipuri ale avatarurilor acestei etnii, o parabolă complexă și delicată care a marcat istoria României în anii tulburi ai celui de-al Doilea Război Mondial” (p. 448). O *Bibliografie generală* (pp. 465-491), foarte bogată, respectiv *Indice toponimic* (pp. 492-499) și un *Indice antroponimic* (pp. 500-517) (ambele întocmite de prof. Viorica Stan) încheie un volum reprezentativ pentru dimensiunea științifică a Istoriografiei noastre de azi, un volum ce reeivă, totodată, și dimensiunea europeană a cercetării istorice românești de azi, motiv pentru care o traducere a lui în limba engleză cred că este cât se poate de necesară.

Tratatul de Pace de la București din 1812. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus. Materialele Conferinței Internaționale, Chișinău, 26-28 aprilie 2012. Culegere de studii. C 3. Coordonatorul seriei: Sergiu Musteață) (Chișinău: Pontos. *Seria Istorie și Documente Necunoscută – IDN*, 2012), 352 pp. ISBN 978-9975-51-350-0

Așa cum arată în *Introducere* Sergiu Musteață, volumul acesta „întrunește majoritatea contribuțiilor la conferința organizată de ANTIM. Fiecare studiu reprezintă o secvență importantă din istoria anului 1812 și trasează impactul politicilor expansioniste ale Imperiului Rus asupra principatelor române, în general, și asupra Basarabiei, în special, „coordonatorul volumului” exprimând „speranță” ca „această lucrare colectivă să fie utilă publicului larg în cunoașterea realităților istorice de la începutul secolului al XIX-lea” (p. 8).

În adevăr, cele 35 de studii (cvasitotalitatea autorilor sunt istorici cunoscuți din Republica Moldova; din România: Veniamin Ciobanu, Constantin I. Stan, Liviu Brătescu, Constantin Burac) sunt, aproape toate, contribuții originale în cunoașterea istoriei spațiului dintre Prut și Nistru, strădania organizatorilor fiind cu atât mai de subliniat cu cât – chiar la acest moment comemorativ bicentenar – autoritățile nu au achiesat, cu largă inimă, în a susține desfășurarea Conferinței: „Deși am depus proiectul de organizare a conferinței la mai multe instituții din republică și de peste hotare, evenimentul a fost finanțat parțial doar de Primăria municipiului Chișinău. Guvernul Republicii Moldova nu a dat niciun răspuns la cele două demersuri ale noastre. Dar,

trecând peste aceste momente, organizatorii au reușit să realizeze obiectivele propuse. La conferință au participat 50 de istorici experți în istoria secolului al XIX-lea din Grecia, România, Ucraina și Republica Moldova” (pp. 7-8).

Studiile sunt următoarele – Veniamin Ciobanu, *Mutații în sistemul politic european, între Pacea de la București și declanșarea insurecției grecești (1812-1821)* (pp. 9-17); Valentin Tomuleț, *Repercusiunile prezenței armatei ruse de ocupație asupra populației din Basarabia (1812-1830)* (pp. 19-36): „Analiza celor 1502 documente depozitate doar într-un singur fond de documente – fondul 2, Cancelaria Guvernatorului Basarabiei (1812-1917), al Arhivei Naționale a Republicii Moldova – ne permite să concluzionăm că poziționarea pe locul al treilea în prima perioadă – în cadrul celor opt forme de proteste și revendicări ale populației – a plângerilor și reclamațiilor țăranilor și orașenilor împotriva abuzurilor militarilor ruși cantonați în Basarabia și poziționarea acestei categorii pe locul al doilea în a doua perioadă – în cadrul celor nouă forme de proteste și revendicări ale populației (neluând în considerație plângerile împotriva unor moșieri și funcționari ruși) – contestă teza expusă la timpul său de academicianul Ya.S. Grosul că «mișcarea țărănească în Basarabia nu a luat un colorit antinațional rus, din simplul considerent că aici, îndeosebi în primii ani după alipirea la Rusia, erau puțini moșieri ruși, iar țărănimea, în marea ei majoritate, a cunoscut asupra sa, în primul rând, din partea proprietarilor funciari basarabeni, locali». Mai mult, printre varietatea de plângeri și reclamații adresate de țărani și pe care le analizează Grosul în monografia din 1956 nu s-a găsit loc pentru niciun exemplu care ar ilustra plângerile împotriva armatei ruse de ocupație, a militarilor ruși cantonați în Basarabia sau a moșierilor și funcționarilor ruși” (pp. 29-30). В.В. Стецкевич, (pp. 37-41); Александр Пономарёв (pp. 43-53); Vlad Mischevca, Florin Marinescu, *Anul 1812 sub impactul factorului Moruzi: marele dragoman Dimitrie Moruzi* (pp. 53-66): „Este de netăgăduit că el a fost un important *informator secret* al rușilor, fiind stimulat cu promisiuni și recompense materiale” „a activit simultan și în vederea convingerii rușilor în ceea ce privește micșorarea pretențiilor cerințelor teritoriale față de otomani (pe contul teritoriului național al românilor), deoarece spera să obțină, la fel ca și fratele său Alexandru, scaunul domnesc al Principatelor Române (planul unei *Dacii Mari* ori a «ambelor Dacii») sau, cel puțin, al Moldovei amputate. Fapt care l-a stimulat, de asemenea, să-i grăbească pe turci la semnarea păcii din 1812. Astfel prezentate argumentele, reiese indubitabil că D. Moruzi a trădat în cele din urmă Poarta otomană, dar nu același lucru îl putem spune și despre vinovăția sa în geneza *problemei basarabene*, despre răspunderea personală pentru raptul arbitrar din 1812, pe care o poartă în fond doar părțile beligerante: imperiile otoman și țarist” (p. 65): „Spoliatorul tratat de pace de la București, semnat la 16/28 mai 1812, marchează un *compromis* (într-o conjunctură internațională extrem de frământată) pe contul Moldovei, când, în cadrul crizei *problemei orientale*, are loc geneza unei noi probleme – a celei *basarabene*. Consemnăm că esența chestiunii date este de natură politică, constând în integritatea național-teritorială a românilor

moldoveni și rezultă din cucerirea și anexarea parțială a Moldovei, prin fixarea unui hotar arbitrar (scindând-o pe linia prutului, prectic, în jumătate) și stabilirea Rusiei la gurile Dunării – semnificând, astfel, geneza unei noi probleme etnopolitice internaționale. Dacă *chestiunea română* ca problemă internațională semnifica în secolul XIX imperativul unității naționale, atunci cea *basarabeană* rezidă în scindarea național-teritorială a românilor moldoveni” (p. 65); Ana Boldureanu, *Aspecte ale circulației monetare în Principatele Române în perioada 1806-1812* (pp. 67-70); Valentin Arapu, *Aspecte istoriografice controversate privind activitatea diplomatică a lui Manuc Bei* (pp. 71-82); Dinu Poștarencu, *Regulamentul privind organizarea regiunii Basarabia din 1818 și eșuarea aplicării lui* (pp. 83-96); Andrei Emilciuc, *Izolarea comercială-vamală a Basarabiei după anexarea sa la Imperiul Rus (1812-1830)* (pp. 97-108); Ion Duminică, *Colonișările bulgarilor în Basarabia ca rezultat al Tratatului de Pace de la București* (pp. 109-120); Andrei Cușco, *Problema Basarabiei de Sud în discursul imperial după 1878: viziuni ale alterității și transferuri instituționale* (pp. 121-128); Igor Sava, *Congresul de Pace de la Berlin, Independența României și sacrificarea Basarabiei* (pp. 129-140): „Ca în 1812, și în 1856, la Congresul de la Berlin, Basarabia avea să fie sacrificată pentru a realiza «așanumitul echilibru» în relațiile internaționale din Europa, mai corect – pentru a satisface ambițiile imperialiste ale marilor puteri, aflate într-o competiție acerbă pentru împărțirea sferelor de influență în Sud-Estul Europei” (p. 139); după audierea delegaților României, la 19 iunie/1 iulie 1878, care „au părăsit ședința congresului cu convingerea că forumul european aprobase deja cedarea sudului Basarabiei către Rusia” (p. 137); Constantin I. Stan, *Ecouri în România ale centenarului răpirii Basarabiei (1912)* (pp. 141-146); Liviu Brătescu, *Istorie și diplomatie la 1912. 100 de ani de la anexarea Basarabiei de Imperiul Rus* (pp. 147-155); Alexandru Istrate, *Destinul Basarabiei reflectat în literatura autobiografică și în presa românească din 1912* (pp. 157-169); Diana Ețco, *Presa timpului despre evenimentul de la 1912* (pp. 171-175): „ceea ce trebuie de subliniat, în încheiere, este faptul că și românii, și rușii s-au pregătit cu febrilitate de evenimentul comemorării de 100 de ani de la anexarea Basarabiei. Deja, pe la 1900, s-au organizat deplasări în Basarabia ale celor mai valoroși oameni de cultură din România, printre care și cea din 1905 a istoricului Nicolae Iorga. Cu scopul de a pregăti opinia publică pentru centenar, s-au editat, s-au publicat articole în presă. La fel a procedat și Rusia. Pregătirile pentru serbare au început cu mult înainte de celebrarea propriu-zisă. Excluem categoric elementul simplei coincidențe a aflării lui Serafim Ciceagov în fruntea bisericii din Basarabia la momentul celebrării a 100 de ani de anexare a acestei regiuni la Imperiu. Faptul că în fruntea bisericii basarabene se afla Serafim Ciceagov, nepotul amiralului P.V. Ciceagov, conducătorul armatei ruse de la Dunăre când s-a realizat această tranzație teritorială, trebuia să sublinieze o dată în plus importanța conferită manifestațiilor preconizate la Chișinău. Eforturile cumulate ale românilor și occidentalilor de a intimida (*Sic!*) autoritățile țariste s-au încununat de succes. Astfel, serbarea evenimentului a fost mult mai rezervată decât s-a prevăzut

inițial. A fost anulată vizita monarhului rus în capitala Basarabiei” (p. 175); Lucia Sava, *Anexarea Basarabiei: Mentalitate și identitate națională în Basarabia Țaristă* (pp. 177-187); Valentin Constantinov, *Anul 1812 și întreruperea procesului organic de transformare a conștiinței medievale românești în cea modernă pe teritoriul Basarabiei* (pp. 189-194); Constantin Burac, *Cancelariile europene din prima jumătate a secolului al XIX-lea despre identitatea românească* (pp. 195-202); Maria Danilov, *Basarabia, contextul imperial și dimensiunea religioasă a crizei anexării (primele trei decenii ale secolului al XIX-lea)* (pp. 203-215); Veaceslav Ciorbă, *Biserica Ortodoxă din Basarabia sub stăpânirea rusească (1812-1918)* (pp. 217-230); Tatiana Varta, *Consecințele raptului teritorial din 1812 asupra Bisericii Ortodoxe Române din Basarabia* (pp. 231-235); Silvia Scutaru, *Biserica Ortodoxă – instrument de rusificare a Basarabiei sub regimul țarist* (pp. 237-244); Silvia Pantaz, *Basarabia în contextul relațiilor comerciale ale Imperiului Rus cu Principatul Moldova în prima jumătate a secolului XIX (1812-1859)* (pp. 245-250); Ion Gumenăi, *Nobilimea basarabeană, evenimentele poloneze din 1863 și loialitatea față de țarul rus* (pp. 251-256); Valentina Samoilenko, *Rolul nobilimii în viața publică din Basarabia în secolul al XIX-lea* (pp. 257-260); Gheorghe Negru, *Mișcarea națională din Basarabia și legăturile ei cu România în vizorul poliției secrete a Imperiului Rus (sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea). Documente inedite* (pp. 261-272 – documentele însă doar în limba rusă); Alexandru Argint, *Contribuții la istoria învățământului primar și secundar din Basarabia (1857-1878)* (pp. 273-286); Alexandr Roitman, *Evacuarea evreilor din târgul Florești, pe motivul aflării în afara zonei evreiești, după documente inedite* (pp. 287-294); Valentin Burlacu, *Impactul relațiilor sovieto-române asupra politicii culturale din R.S.S. Moldovenească* (pp. 295-302); Sergiu Musteață, *Anul 1812 în discursul public al mișcării de emancipare națională din Republica Moldova (1989-1991)* (pp. 303-310); Ludmila Coadă, *Anul 1812 și pierderea Basarabiei. Între discurs public și comemorare* (pp. 311-318); Aurelian Lavric, *Apariția chestiunii Basarabiei în geopolitica europeană* (pp. 319-329); Adrian Vițalaru, Iulian Ghercă, *Anul 1812 în manualele școlare din România, înainte și după 1989* (pp. 331-337); Dorin Cimpoeșu, *Două sute de ani de ocupație rusească în Basarabia (Republica Moldova). 1812-2012* (pp. 339-346).

Multitudinea informațiilor, acuratețea științifică, seriozitatea documentării fac ca acest volum de studii să se constituie într-o contribuție din cele mai importante ale istoriografiei din Republica Moldova la cunoașterea, în cadrele exigenței științifice, a trecutului acesteia. Și, totodată, aceste studii reprezintă, aproape fiecare, prin problematica abordată, deseori foarte explicit, un *memento* și o speranță într-un viitor pe măsura apropierii Centenarului Marii Uniri...

Marin Voicu, *De la ultimatumul U.R.S.S. la porțile Stalingradului. Starea de spirit a armatei române în perioada 26 iunie 1940-septembrie 1942* [Cuvânt înainte: Prof. univ. dr. Valentin Ciorbea] (Constanța: Ex Ponto, 2012), 410 pp.; facs. ISBN 978-606-598-125-6

Lucrarea de față, la origine Teză de Doctorat susținută la 21 iulie 2011 în cadrul Școlii Doctorale a Facultății de Istorie și Științe Politice (Universitatea „Ovidius” din Constanța) abordează o tematică necercetată în istoriografia noastră; autorul, absolvent al Specializării Istorie, de profesie militar, lt.col. (r.), a izbutit, e de spus din capul locului, a realizat, cu scupulozitate și temeinică bază documentară, o monografie ce onorează istoriografia română de astăzi. Evidențind un segment al istoriei naționale atât de specios, autorul a pus în evidență un nou unghi în abordarea istoriei contemporane a românilor, edificator și, totodată, sensibil barometru al acesteia într-o perioadă atât de hotărâtoare, cum a fost cea a celui de-al Doilea Război Mondial. În care rolul și locul Armatei Române sunt de prim rang. Așa cum consemna în *Cuvânt înainte* profesorul Valentin Ciorbea (coordonatorul științific al tezei), „Armata Română a fost pusă în acest interval în fața unor situații nemaîntâlnite, de un profund dramatism. Cedarea teritoriilor fără luptă, evacuarea unităților din zonele unde fuseseră dislocate a provocat militarilor presiuni psihice, dar și fizice, pentru care nu fuseseră pregătiți. În fond, după expresia generalului Ion Antonescu, Armata Română a pierdut «o bătălie fără să se fi bătut» și această realitate a fost greu acceptată de militari” (p. 6).

Amplul volum (410 pp.) este structurat cronologic și tematic (cele patru capitole sunt subîmpărțite la rândul lor): *Introducere* (pp. 7-17); cap. I. *Evacuarea efectivelor militare din provinciile cedate U.R.S.S., Ungariei și Bulgariei în vara anului 1940* (pp. 19-96); cap. II *Starea de spirit a militarilor români pe timpul evacuării din teritoriilor pierdute în anul 1940* (pp. 97-181); cap. III *Preocupările guvernului Ion Antonescu pentru îmbunătățirea stării de spirit a armatei române în perioada septembrie 1940-iunie 1941* (pp. 183-284); cap. IV *Evoluția stării de spirit a armatei române pe timpul campaniei din răsărit, până la ocuparea dispozitivului în Cotul Donului (22 iunie 1941-septembrie 1942)* (pp. 285-382). De asemenea – *Concluzii* (pp. 383-386), *Bibliografie selectivă* (pp. 389-400), respectiv *Indice de nume* (pp. 401-409.)

Așa cum subliniază în *Introducere* autorul, „Plecând de la percepția existenței, în spatele a unor simple enumerări de cifre seci, a tot atâtor drame și trăiri personale, încercăm să canalizăm interesul pe om. Astfel, din punctul de vedere al mentalului militarilor, situația devine foarte complexă și, în demersul descoperirii laturii sentimentale, a trăirilor și reacțiilor celor aflați în centrele de instrucție din țară, în linia întâi a frontului sau readuși în țară pentru refacere ori desconcentrare este necesar a fi luați în calcul toți stimulii care au determinat anumite stări de spirit, motiv pentru care considerăm ca fiind extrem de utilă o analiză atentă, pe baza documentelor de arhivă, a corespondenței militarilor, a memorialisticii și a studiilor identificate până în prezent, de altfel foarte puține, a comportamentului gradelor inferioare și a ofițerilor în raporturile cu marea masă a soldaților, nevoilor și nemulțumirilor acestora, a acțiunii statului pentru protejarea familiilor combatanților, propaganda de război, influența condițiilor fizico-geografice și climatice ale terenului din zona de desfășurare a acțiunilor militare, precum și nivelul asigurării hrănirii, echipării, etc., asupra psihicului

militarilor români. Numai așa considerăm – *conchide merituosul autorul* – că se poate evalua și înțelege pe deplin starea de spirit existentă la un moment dat în rândul militarilor și, implicit, modul de reacție al acestora” (pp. 16-17).

În cuprinsul volumului, bazat, în principal, pe documente militare inedite (precum și pe memoriile unor veterani), autorul „redescoperă” – pentru generațiile de astăzi – starea de spirit existentă în rândurile militarilor români din prima parte a Campaniei din Est, autorul neocolind „subiecte, aparent tangențiale, dar care au avut impact asupra psihologiei militarilor precum efectele infiltrării Gărzii de Fier în Armată și impactul colaborării militarilor români cu cei germani” (Valentin Ciorbea, p. 6). Dar, să lăsăm a curge câteva din aprecierile autorului, invitând pe cititor a parcurge ansamblul acestui important și semnificativ, prin noutatea tematică, volum pentru istoriografia noastră: „Psihologic, militarul român nu a fost pregătit pentru colaborarea cu viitorul său aliat. Contactul a dezvoltat rapid în rândul acestora un sentiment de inferioritate, care a însoțit militarul român pe toată campania din est. Circula zvonul unei ocupații camuflata, zvon întărit de comportamentul militarilor germani. Pe lângă opulența în care trăiau militarii germani, diferența de tratament la care erau supuși militarii români în propria țară, nu putea să dezvolte o stare de spirit benefică unei bune colaborări, Diferențele minore de tratament în concepția factorilor de decizie români, precum cele privind transportul pe calea ferată sau frecventarea localurilor, aveau impact negativ, cimentând (*Sic!*) antipatia pentru militarii germani” (pp. 274-275). „Animizitățile dintre cele două categorii de militari au persistat pe toată perioada premergătoare declanșării campaniei din est, în pofida încercărilor autorităților române de a impune o anumită conduită a militarilor români în relațiile cu aliații. Bineînțeles că aceste sentimente au nemulțumit pe ofițerii germani, Wehrmacht-ul apreciind că 90% din totalul românilor sunt antigermani, iar opinia unui ofițer, pentru rezolvarea acestor «animozități», era că «toți ofițerii superiori și generalii să fie împușcați, iar posturile de conducere din unități și din țară să fie preluate de germani». Această afirmație tranșantă demonstrează nivelul precar al colaborării militare româno-germane” (pp. 277-278). „Însă, indiferent de greutatea și nemulțumirile existente, ordinul de luptă dat de generalul Ion Antonescu în ziua de 22 iunie s-a adresat unei armate pregătite dintr-un singur punct de vedere, care s-a dovedit decisiv pentru obținerea victoriei în Bătălia pentru Basarabia și, anume, cel moral și patriotic, asigurându-se, astfel, o stare de spirit excelentă dusă aproape de paroxism. Documentele de arhivă și memoriile martorilor la evenimente relevă existența unei stări frenetice pe timpul pregătirii și forțării Prutului, în pofida conștientizării jertfelor ce urmau a fi aduse în încleștarea cu inamicul de la răsărit. Numai așa se poate explica cum a fost posibil ca o armată total nepregătită din punct de vedere al înzestrării și dotării, împreună, ce-i drept, cu cea mai puternică armată a timpului, a reușit ca în 33 de zile să atingă malurile Nistrului în urma unei ofensive împetuoase” (p. 385).

Volumul de față îmbogățește substanțial istoriografia română referitoare la Marea Conflagrație Mondială; o sinteză a lui tradusă în limba engleză – și difuzată corespunzător – se constituie, este de crezut, nu doar într-o recuperare a unui trecut istoric atât de puțin cunoscut, ci și un omagie adus militarilor aflați în slujba Țării, într-un context istoric dat, și care și-au dat viața pentru ea și neamul românesc.

Stoica LASCU